ODGOVOR NA GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU

Predstavljanje dobrih praksi suprotstavljanja govoru mržnje na internetu u Sloveniji, Srbiji i Hrvatskoj

ODGOVOR

ODGOVOR

Projekat „(Od)govor - Suprotstavljanje govoru mržnje u Jugoistočnoj Evropi: Učenje i delovanje protiv govora mržnje na internetu“

Koordinator projekta: Mirovni Institut, Ljubljana
Partneri: Univerzitet u Ljubljani (Fakultet za društvene nauke),
Centar za mirovne studije, Zagreb, Novosadska novinarska škola, Novi Sad
Info: *https://www.mirovni-institut.si/projekti/odgovor/*
Kontakt: *brankica.petkovic@mirovni-institut.si*

ODGOVOR NA GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU
Predstavljanje dobrih praksi suprotstavljanja govoru mržnje na internetu u Sloveniji, Srbiji i Hrvatskoj

Autorke:
Ajda Šulc, Vasja Vehovar, Brankica Petković i Lana Zdravković (Slovenija)
Jelena Jovović, Dubravka Valić Nedeljković (Srbija)
Cvijeta Senta, Sara Lalić (Hrvatska)

Prevod sa slovenačkog jezika: Miroslav Stražmešterov
Lektor: Predrag Mijatović
Dizajn: Špela Kranjec za Filip Kranjec s.p., Rajna Milović Pap

Izdavač: Novosadska novinarska škola

Novi Sad, 2020

Publikacija je nastala uz finansijsku podršku Evropske unije. Za njen sadržaj isključivo su odgovorni izdavači i autori. Sadržaj ne odražava nužno stavove Evropske unije.

ODGOVOR NA GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU

Predstavljanje dobrih praksi suprotstavljanja govoru mržnje na internetu
u Sloveniji, Srbiji i Hrvatskoj

PREDGOVOR

Širenje govora mržnje na internetu postalo je važan rastući problem za zaštitu ljudskih prava, poštovanje ljudskog dostojanstva i očuvanje demokratskih standarda javnog komuniciranja i javne rasprave.

Taj sporni oblik javnog komuniciranja zahteva odgovor i mere, ne samo pravosudnog sistema i regulatora medija, kada se radi o nezakonitim slučajevima govora mržnje, nego i angažman i odgovor niza drugih institucija i delatnosti – političkih institucija i aktera, medija i komunikacionih platformi, civilnog društva, istraživačkih i obrazovnih institucija, te samih građana.

Prvo istraživanje u okviru projekta "Odgovor – Suprotstavljanje govoru mržnje u Jugoistočnoj Evropi: Učenje i delovanje protiv govora mržnje na internetu" partnerske organizacije su usmerile ka onim praksama i akterima koji se suprotstavljaju govoru mržnje u tri ciljne države projekta – Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji. Najpre smo pregledali definicije govora mržnje u tri države i dosadašnje analize govora mržnje (na internetu). Identifikovali smo važne aktere koji deluju na području suprotstavljanja govoru mržnje (na internetu) u sve tri države i izradili duži popis dobrih praksi na ovom polju. U zadnjem koraku istraživanja detaljnije smo proučili i opisali manji broj onih dobrih praksi suprotstavljanja govoru mržnje na internetu u tri države koje se ističu po svom obimu, dosegu, kreativnosti, kompleksnosti i trajanju.

Pored dobrih praksi u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji istražili smo i u kratkim crtama opisali dobre praske suportstavljanja govoru mržnje na internetu u ostalim evropskim državama i na evropskom nivou gde u istoj aktivnosti učestvuje više država.

Istraživanje smo sproveli u periodu između aprila i juna 2020. godine.

S pregledom dobrih praksi suprotstavljanja govoru mržnje na internetu želimo najpre da podstaknemo razmenu znanja i iskustva među nadležnim institucijama i organizacijama u tri ciljne države projekta – Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji. U isto vreme želimo da informišemo, ali i podstaknemo stručnu i širu javnost ka delovanju i odazivanju na širenje govora mržnje na internetu. Nakon objavljivanja publikacije s pregledom dobrih praksi usledиće organizacija regionalne konferencije.

U ovom delovanju s ciljem razmene znanja, proučavanja i suprotstavljanja govoru mržnju na internetu, te razvijanju obrazovnih programa, projekat "Odgovor" povezuje četiri partnerske organizacije: dva partnera iz Slovenije – Mirovni institut kao koordinatora i Univerzitet u Ljubljani (Fakultet društvenih nauka, Spletno oko), partnersku organizaciju iz Hrvatske – Centar za mirovne studije u Zagrebu i partnersku organizaciju iz Srbije – Novosadsku novinarsku školu.

Projekt finansira Evropska unija u okviru Programa za pravosuđe i Programa za prava, jednakost i državljanstvo.

SADRŽAJ

1 PREGLED DOBRIH PRAKSI SUPROTSTAVLJANJA GOVORU MRŽNJE NA INTERNETU....7

SLOVENIJA....7
HRVATSKA....11
SRBIJA....13
OSTALE EVROPSKE DRŽAVE....15

2 PREDSTAVLJANJE IZBORA DOBRIH PRAKSI SUPROTSTAVLJANJA GOVORU MRŽNJE 19

DOBRE PRAKSE U SLOVENIJI 19
DOBRE PRAKSE U HRVATSKOJ....40
DOBRE PRAKSE U SRBIJI....47
DOBRE PRAKSE U OSTALIM EVROPSKIM DRŽAVAMA....59

PREGLED DOBRIH PRAKSI SUPROTSTAVLJANJA GOVORU MRŽNJE NA INTERNETU

SLOVENIJA

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Spletno oko**
SEKTOR	IT, samoregulacija internet medijskih portala, društvenih mreža
PERIOD	2007 – u toku
ORGANIZATOR	Fakultet društvenih nauka Univerziteta u Ljubljani
INFORMACIJE	*https://www.spletno-oko.si/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Savet za odziv na govor mržnje**
SEKTOR	civilno društvo
PERIOD	1. 9. 2014 - 29. 2. 2016
ORGANIZATOR	Mirovni institut u partnerstvu sa Fakultetom društvenih nauka Univerziteta u Ljubljani (Spletno oko), Zaštitnikom prava građana, i MMC RTV Slovenija
INFORMACIJE	*https://www.mirovni-institut.si/govor/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Radionice za srednje škole „Solidarnost-Jednakost-Identičnost“**
SEKTOR	obrazovanje
PERIOD	1. 1. 2020 – 30. 11. 2020
ORGANIZATOR	Mirovni institut
INFORMACIJE	*https://www.mirovni-institut.si/projekti/solidarnost-enakost-istost-2/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Zaštitnik prava gledalaca, slušalaca i čitalaca kao i korisnika programskih sadržaja RTV Slovenija**
SEKTOR	mediji, samoregulacija
PERIOD	2008 – u toku
ORGANIZATOR	RTV Slovenija
INFORMACIJE	*https://www.rtvslo.si/varuh/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Presuda Vrhovnog suda Republike Slovenije u slučaju govora mržnje protiv Roma u komentaru na internetskoj stranici** Radija Krka
SEKTOR	pravosuđe
PERIOD	2019
ORGANIZATOR	Vrhovni sud RS
INFORMACIJE	*Tekst presude*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Javna rasprava povodom osnivanja portala „Zlovenija“**
SEKTOR	Civilno društvo, društvene mreže
PERIOD	oktobar 2015
ORGANIZATOR	nepoznat
INFORMACIJE	*https://zlovenija.tumblr.com/tagged/pisma*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**DekontRaminacija govora mržnje**
SEKTOR	civilno društvo: beleženje govora mržnje, radionice o kontranaraciji
PERIOD	2013 – u toku
ORGANIZATOR	Društvo Parada ponosa
INFORMACIJE	*http://www.dekontraminacija.org/ http://www.ljubljanapride.org/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**NiPrav.si (internet portal sa preporukama za akciju)**
SEKTOR	civilno društvo
PERIOD	2019 – u toku
ORGANIZATOR	Legebitra
INFORMACIJE	*https://niprav.si/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Projekat Sovraštvo.si, Kampanja protiv mržnje**
SEKTOR	civilno društvo
PERIOD	2018 – u toku
ORGANIZATOR	Zavod Državljan D
INFORMACIJE	*http://www.sovrastvo.si/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Prevaziđimo kulturu mržnje (festival Parada ponosa 2019)**
SEKTOR	Civilno društvo: radionice, konferencija na temu govora mržnje
PERIOD	2019
ORGANIZATOR	Društvo Parada ponosa
INFORMACIJE	*http://ljubljanapride.org/2019/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Kampanja i pokret Ne govoru mržnje (priručnik Mi možemo!)**
SEKTOR	**civilno društvo**
PERIOD	2013 – 2017 (kampanja se nastavlja)
ORGANIZATOR	za Sloveniju: Kancelarija Republike Slovenije za Mlade
INFORMACIJE	*https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/kampanja-ne-sovraznemu-govoru/* *https://mlad.si/e-katalogi/Zmoremo!/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Blog »In media res«**
SEKTOR	civilno društvo
PERIOD	2008 – u toku (pod drugim nazivom 2006-2008)
ORGANIZATOR	Boris Vezjak, univerzitetski profesor
INFORMACIJE	*https://vezjak.com/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Događaji usmereni ka ublažavanju stereotipa (žive biblioteke, radionice, okrugli stolovi)**
SEKTOR	Civilno društvo, obrazovanje
PERIOD	različit
ORGANIZATOR	Omladinski kulturni centar Maribor (Ne mrzi, slušaj!), Omladinski centar Dravinjske doline (Mladi ambasadori interkulturalnog dijaloga, Pokreni promenu)
INFORMACIJE	*http://www.maribor.si/dokument.aspx?id=31995* *https://www.mamd.si/projekt/* *https://www.mcdd.si/svet-obarvali-z-razlicnostjo/#more-5656*

HRVATSKA

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Alat za prijavu neprihvatljivog govora u javnosti „Dosta je mržnje“**
SEKTOR	civilno društvo: samoregulacija društvenih mreža, praćenje govora mržnje, obrazovanje
PERIOD	2016 – u toku
ORGANIZATOR	Kuća ljudskih prava Zagreb i Centar za mirovne studije
INFORMACIJE	*www.dostajemrznje.hr*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Internet portal “Medijska pismenost”**
SEKTOR	medijska pismenost, obrazovanje
PERIOD	2018 – u toku
ORGANIZATOR	Agencija za elektronske medije
INFORMACIJE	*https://www.medijskapismenost.hr/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Mobilna aplikacija MUP - Sigurnost i poverenje**
SEKTOR	delovanje policije, aktivno državljanstvo
PERIOD	2015 – u toku
ORGANIZATOR	Ministarstvo unutrašnjih poslova
INFORMACIJE	*Mobilna aplikacija MUP - Sigurnost i poverenje*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Arterarij: Sakrij se negde daleko. Do smrti.**
SEKTOR	kultura i umetnost (pozorište)
PERIOD	2019 – u toku
ORGANIZATOR	Nevladna organizacija Arterarij
INFORMACIJE	*https://arterarij.webnode.hr/portfolio/;* *Teatar savjesti i rastvaranja mržnje*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Rozi megafon**
SEKTOR	civilno društvo: prijava nasilja, pretnji i govora mržnje
PERIOD	2011 – u toku
ORGANIZATOR	Zagreb Pride
INFORMACIJE	*https://rozimegafon.org/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Centar za sigurniji internet**
SEKTOR	civilno društvo, samoregulacija društvenih mreža
PERIOD	2016 – u toku
ORGANIZATOR	Centar za sigurniji internet
INFORMACIJE	*https://csi.hr/hotline/*

SRBIJA

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Inicijativa „Virtuelno postaje stvarnost“**
SEKTOR	Civilno društvo, ljudska prava, edukacija, zagovaranje
PERIOD	2012 – u toku
ORGANIZATOR	Organizacija za mlade Libero (Beograd)
INFORMACIJE	*http://virtuelnopostajestvarnost.org/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**“Anonimna mržnja” i “H8index Baza verbalnog nasilja”**
SEKTOR	Civilno društvo, obrazovanje, izveštavanje o stanju ljudskih prava
PERIOD	2017 – 2018
ORGANIZATOR	Beogradski centar za ljudska prava i Centar za nove medije Liber
INFORMACIJE	*http://www.bgcentar.org.rs/anonimna-mrznja-prijavi-govor-mrznje-na-internetu/* *Anonimna mržnja - publikacija* *http://www.h8index.org/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Kampanja protiv mržnje na Jutjubu (spotovi „Klikbejt“ i „Drama“)** **Civilno društvo: samoregulacija društvenih mreža, zagovaranje,**
SEKTOR	obrazovanje
PERIOD	2017 – u toku
ORGANIZATOR	Akademija Deutsche Welle
INFORMACIJE	*DW Akademija u Srbiji i na Zapadnom balkanu* *https://www.dw.com/sr/klikovi-ali-i-odgovornost/a-48346807* *KLIKBEJT* *DRAMA*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Dekonstrukcija lažnih vesti (Fake News Tragač)**
SEKTOR	civilno društvo: proveravanje činjenica, informisanje javnosti
PERIOD	2017 – u toku
ORGANIZATOR	Novosadska novinarska šola, Fake News Tragač
INFORMACIJE	*https://fakenews.rs/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**BlogOpen**
SEKTOR	civilno društvo, samoregulacija, zagovaranje
PERIOD	2007 – u toku
ORGANIZATOR	Center za nove medije Liber
INFORMACIJE	*https://blogopen.rs/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Zbirka primera govora mržnje**
SEKTOR	civilno društvo, informisanje, edukacija, zagovaranje
PERIOD	2013
ORGANIZATOR	Medija Centar Beograd
INFORMACIJE	*Govor mržnje na internetu.pdf*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Dokumentarna TV serija „U mreži“**
SEKTOR	civilno društvo, edukacija, zahovaranje, istraživanja
PERIOD	2017 – u toku
ORGANIZATOR	Share foundation
INFORMACIJE	*https://www.umrezi.rs/*

OSTALE EVROPSKE DRŽAVE

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Media Diversity Institute: a) projekat DeTact in b) projekat Get The Trolls Out!**
SEKTOR	**Civilno društvo, IT, obrazovanje, društvene mreže, mediji**
PERIOD	**a) septembar 2019 – septembar 2021; b) 2015 – 2016 i 2017 – 2019, kampanja u toku**
ORGANIZATOR	**Media Diversity Institute**
INFORMACIJE	*https://www.media-diversity.org/projects/detact-detect-then-act/* *https://www.getthetrollsout.org/about/project.html*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**sCAN projekat**
SEKTOR	IT, društvene mreže, mediji
PERIOD	2018-2020
ORGANIZATOR	Licra (International League Against Racism and Antisemitism)
INFORMACIJE	*http://scan-project.eu/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Pokret protiv govora mržnje »No Hate Speech Movement« (priručnik We CAN!)**
SEKTOR	Civilno društvo, IT
PERIOD	2013 – 2017 (zvanično trajanje projekta), kampanja se nastavlja
ORGANIZATOR	Odeljenje za mlade Saveta Evrope
INFORMACIJE	*https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign* *Priručnik WE CAN!*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Zaključci i praćenje primene Kodeksa ponašanja za spečavanje nezakonitog govora mržnje na društvenim mrežama**
SEKTOR	IT, samoregulacija društvenih mreža
PERIOD	2016 (zaključak i potpisivanje Kodeksa), 2016, 2017, 2017, 2018 (periodični monitoring), u toku
ORGANIZATOR	Evropska komisija
INFORMACIJE	*https://bit.ly/2E1TYwz*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Projekat »Facing Facts«**
SEKTOR	civilno društvo: obrazovanje, aktivno državljanstvo
PERIOD	2011 – u toku
ORGANIZATOR	CEJI-A Jewish Contribution to an Inclusive Europe u saradnji sa drugim organizacijama iz zemalja Evropske unije
INFORMACIJE	*https://www.facingfacts.eu/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Savet za medije u Finskoj**
SEKTOR	samoregulacija medija
PERIOD	1968 – u toku
ORGANIZATOR	Svet za medije u Finskoj
INFORMACIJE	*https://www.jsn.fi/en/blog/why-is-the-cmm-a-model-council/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Onlajn platforme za borbu protiv govora mržnje u Nemačkoj: a) LOVE-Storm – Gemeinsam gegen Hass im Netz, b) #ichbinhier in c) Reconquista Internet**
SEKTOR	**Civilno društvo, samoregulacija društvenih mreža, obrazovanje, aktivno državljanstvo**
PERIOD	a) 2017 – u toku, b) 2016 – u toku, c) 2019 – u toku
ORGANIZATOR	Nevladine organizacije i grupe: a) LOVE-Storm, b) #ichbinhier, c) Reconquista
INFORMACIJE	*Internet* *a) https://love-storm.de/#actions* *b) https://www.ichbinhier.eu/* *c) http://www.hassmelden.de/*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**»Govor mržnje« – zbirka objašnjenja**
SEKTOR	civilno društvo, edukacija, zagovaranje
PERIOD	2015
ORGANIZATOR	Nevladina organizacija Article 19 iz Velike Britanije
INFORMACIJE	*https://bit.ly/2OGlulk*

NAZIV DOBRE PRAKSE	**Priručnik »Suprotstavljanje onlajn govoru mržnje«**
SEKTOR	podizanje nivoa svesti, obrazovanje
PERIOD	2015
ORGANIZATOR	UNESCO
INFORMACIJE	*https://bit.ly/30s32T4*

PREDSTAVLJANJE IZBORA DOBRIH PRAKSI SUPROTSTAVLJANJA GOVORU MRŽNJE

DOBRE PRAKSE U SLOVENIJI

NAZIV DOBRE PRAKSE
Internetsko oko

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**
  „Internetsko oko“ je tačka za anonimnu prijavu govora mržnje i snimke seksualnog zlostavljanja dece na internetu, razmatra ih i sarađuje s policijom i tužilaštvom u vezi sa potencijalno nezakonitim sadržajem. U tom području deluje i na mnogobrojnim međunarodnim projektima, izdaje publikacije, redovno organizuje događaje i druge aktivnosti za podizanje svesti javnosti, posebno korisnika interneta, te međusobnog povezivanja stručnjaka i razvijanja dobre prakse. Istovremeno sarađuje sa društvenim mrežama, internetskim portalima, nevladinim organizacijama i sa istim i sličnim stranim „institutima“ za prijavu kako bi se podigao učinak, kao i način i brzina reagovanja na govor mržnje (i snimke seksualnog zlostavljanja dece). Posebno uspešni su bili projekti praćenja reagovanja društvenih mreža na prijave govora mržnje koje je sprovodilo Internetsko oko u okviru saradnje s Evropskom komisijom, a značajan uspeh je i potpisivanje Kodeksa regulacije govora mržnje na internetskim portalima s nekim od vodećih informativnih portala u Sloveniji.
  Internetsko oko osnovano je 2006. godine, s radom kao tačka prijave započelo je u martu 2007, te nastavilo do danas. Tačka prijave namenjena je slovenačkim internetskim korisnicima koji potpuno anonimno mogu podnositi prijave. Aktivnosti u okviru projekata vremenski su definisane po pojedinačnim projektima; saradnja s internetskim portalima u okviru Kodeksa regulacije govora mržnje započela je 2010. godine i nastavlja se i danas, praćenje reagovanja društvenih mreža Internetsko oko sprovodilo je 2016. i 2017. godine, a 2018. i 2019. godine u njima je učestvovalo kao partner.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**
  Internetsko oko deluje kao projekt u okviru krovnog projekta Centar za sigurniji internet, a koordinira ga Centar za društvenu informatiku Fakulteta društvenih nauka Univerziteta u Ljubljani. U okviru krovnog projekta sarađuju sa partnerima ARNES, Savezom prijatelja mladih Slovenije i Zavodom MISSS (Informativni i savetodavni centar za mlade Slovenije).
  Vrhovno državno tužilaštvo Republike Slovenije i policija, kao i predstavnici medija, takođe učestvuju u projektu kao članovi saveta Centra za sigurniji internet.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  a) Tačka prijave za prijavu snimaka seksualnog zlostavljanja dece i govora mržnje nalazi se na internetskoj stranici Internetskog oka i dostupna[1] je svim korisnicima interneta. Obrazac osobu koja prijavljuje vodi kroz ponuđene katrgorije potencijalno nezakonitog sadržaja do podnošenja uredno ispunjene prijave. Istovremeno mu, s obzirom na odabrani opis sadržaja, pruža objašnjenje o tome da li se radi o potencijalno nezakonitom sadržaju i nudi savete o mogućnostima za dalje postupanje. Posebno osposobljena osoba Internetskog oka te prijave pregleda i one koje prepozna kao potencijalno nezakonite prosleđuje na razmatranje policiji po unapred dogovorenim procedurama.

  b) Internetsko oko potpisalo je Kodeks regulacije govora mržnje na internetskim portalima s prvih šest potpisnika u decembru 2010, a kasnije su se pridružila još tri slovenačka medijska portala. Time su usvojili jedinstvene smernice za regulaciju govora mržnje, koje su predviđale dosledno moderiranje netrpeljivih i uvredljivih komentara uz iskazivanje mržnje, obaveznu registraciju komentatora i standardizovanje obrasca za predaju komentara na portalima. Na portalima bi trebao da stoji upozorenje o kažnjivosti širenja govora mržnje i posebno dugme za prijavu neželjenih komentara, koji o tome obaveštava Internetsko oko, kao i administratore portala. Oni bi trebalo da u najkraćem mogućem vremenu uklone komentare koji krše pravila internetske stranice.

  c) Internetsko oko sprovodilo je praćenje reagovanja društvenih mreža 2016. i 2017. godini, a u periodu 2018. i 2019. je učestvovalo kao partner. Aktivnosti su sprovedene u okviru projekta koji je podržala Evropska komisija s kojom Internetsko oko proverava poštovanja obaveza koje su 2016. godine društvene mreže preuzele potpisavši Kodeks postupanja za sprečavanje govora mržnje na internetu. Dogovor podrazumeva da će većinu legitimnih prijava nezakonitog govora mržnje pregledati i odgovoriti na njih u roku od 24 sata. U sklopu praćenja, Internetsko oko beležilo je u kojoj meri neke društvene mreže uklanjaju prijavljene slučajeve na slovenačkom jeziku, kao i u kojem vremenu i kako o tome obaveštavaju podnosioce prijava.

- **POSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  a) Posljednjih godina tačka prijave godišnje je primala nešto manje od 600 prijava govora mržnje, a u godinama koje su prethodile od 1.000 do čak 4.700 godišnje. Otkrivene potencijalno kažnjive slučajeve Internetsko oko prosleđuje policiji na razmatranje. Tačka prijave pokazala se učinkovitim alatom koji s jedne strane pomaže korisnicima da preduzmu odgovarajuće mere protiv potencijalno nezakonitog sadržaja, a s druge strane deluje kao posrednik koji vodi brigu o tome da policiji šalje samo relevantne slučajeve, koji mogu biti potencijalno kažnjivi. Naime, pokazalo se da korisnici interneta veliki broj slučajeva smatraju govorom mržnje, ali u suštini oni ne sadrže elemente potrebne za krivično gonjenje.

  b) Dugme za prijavljivanje komentara mržnje na internetskim portalima potpisnika Kodeksa, kojim korisnici redovno upozoravaju na neželjeni sadržaj, pokazao se vrlo korisnim. Na taj su način obavestili administratore koji su uklonili većinu komentara koji krše njihove standarde zajednice, kao i Internetsko oko koje ih je prosledilo policiji u slučaju potencijalno nezakonitog

1 Vidi *https://www.spletno-oko.si/*

sadržaja. U okviru Kodeksa su potpisnici, glavni internetski portali, takođe uskladili pravila i preporuke za moderiranje.
c) Kao što pokazuju rezultati uzastopno izvedenih praćenja od 2016. do 2019. godine, svesne njihove primene, neke društvene mreže su tokom godina značajno poboljšale doslednost razmatranja prijava i obaveštavanja osoba koje su prijavile sporni sadržaj o donetim odlukama. Time poručuju korisnicima da treba da se pridržavaju standarda zajednice i održavaju komunikaciju na nivou međusobnog poštovanja te da govor mržnje na njihovim portalima nije prihvatljiv**.**

- **POUKE I IZAZOVI**
  a) Uz primenjivo zakonodavstvo, tačka prijave je prosleđujući slučajeve policiji uzela u obzir i pravno stanovište Vrhovnog državnog tužilaštva, koje je značajno pooštrilo kriterijume za progon govora mržnje. U praksi je to značilo da je samo vrlo mali deo prijavljenih slučajeva bio upućen na razmatranje policiji. To je takođe kod osoba koje su prijavljivale slučajeve povremeno izazivalo osećaj da se protiv govora mržnje na internetu ne preduzimaju odgovrajuće mere.
  b) Neki potpisnici Kodeksa regulacije govora mržnje više nemaju instalirano dugme na portalima. To posebno važi za one koji su instalirali dodatke za društvene mreže kako bi omogućili komentarisanje korisnika. U Sloveniji nedostaje motivacije nekih medijskih portala za aktivniju saradnju i za odgovarajuću regulaciju komentara korisnika na njihovim internetskim stranicama.
  c) Bez obzira na činjenicu da vremenski okviri praćenja projekata nisu zvanično poznati društvenim mrežama, oni se ipak mogu očekivati ili prepoznati iz određenih aktivnosti kada su projekti u toku i posledično prilagoditi svoje reagovanje na prijave tako da u tom vremenu doslednije reaguju. To može iskriviti rezultate praćenja i pogoršati korisničko iskustvo ostalih korisnika koji žele da prijave sadržaj mržnje izvan termina praćenja. S druge strane, neke mreže, bez obzira na spomenuto, još uvek ne slede preporuke Kodeksa i još uvek ne učestvuju dovoljno aktivno u reagovanju na prijave.

- **FINANSIRANJE**
  Projekat Centra za sigurniji internet finansiraju Agencija INEA pri Evropskoj komisiji (kroz Instrument za povezivanje Evrope) i Ministarstvo javne uprave. Agencija INEA redovno objavljuje konkurse za finansiranje projekata iz područja sigurnog korišćenja interneta.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Kao projekat, Internetsko oko osigurava dalji rad i angažman u mnogim aktuelnim područjima svog rada, učestvujući u prijavi srodnih projekata, uz saradnju sa međunarodnim krovnim organizacijama, kako bi se zajedno sa policijom i tužilaštvom, te sa drugim organizacijama iz područja, reagovalo na govor mržnje (i na snimke seksualnog zlostavljanja dece) radi poboljšanja prakse i razmatranja potencijalno nezakonitih slučajeva. Prati savremene društvene procese i događanja u vezi sa govorom mržnje, reaguje na njih i prilagođava svoje delovanje.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internetska stranica: *https://www.spletno-oko.si/*
  E-pošta: *info@spletno-oko.si*
  Kontakt osoba za govor mržnje: Urša Valentič

NAZIV DOBRE PRAKSE

Savet za odziv na govor mržnje

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Savet za odziv na govor mržnje (Svet za odziv na sovražni govor u drugom mandatu preimenovan je u Savet za odziv na govor mržnje i diskriminatorni govor, u daljem tekstu: Savet) je neformalno, nezavisno telo koje se u dva mandata (2015/2016 i 2016/2017) na pojedine pojave govora mržnje u Sloveniji odazivalo javnim pisanim izjavama, na osnovu pisanih inicijativa bilo kojeg pravnog ili fizičkog lica ili na predlog članice ili člana Saveta. Savet je u svom radu koristio definiciju Saveta Evrope koja govor mržnje označava kao „svaki oblik izražavanja koje širi, huška, podstiče ili opravdava rasno neprijateljstvo, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike neprijateljstva koji se zasnivaju na netoleranciji, što uključuje netoleranciju, izraženu agresivnim nacionalizmom i etnocentrizmom, diskriminacijom i neprijateljstvom prema manjinama, migrantima ili licima migrantskog porekla". U svom radu uvažavao je odredbe Ustava Republike Slovenije i zakona iz oblasti jednakog tretiranja i zabrane javnog izražavanja neprijateljstva, nasilja i netolerancije. Cilj Saveta bio je da javnim delovanjem doprinese rešavanju problema govora mržnje u Sloveniji i uspostavljanju standarda javnog komuniciranja, jačanju javne rasprave i osvešćivanju javnosti. Nastojao je da povezuje predstavnike vladinog i nevladinog sektora, stručnjake i stručnjakinje kao i drugu zainteresovanu javnost u zajedničko telo koje svojim delovanjem i sistematskim reagovanjem brani nultu toleranciju prema govoru mržnje.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Savet je delovao u okviru projekta „(Od)govorom protiv govora mržnje – Pokretanje nezavisnog povezujućeg tela" koji je koordinirao Mirovni institut u partnerstvu sa Fakultetom društvenih nauka (Univerziteta u Ljubljani), Zaštitnikom prava građana i Multimedijalnim centrom Javnog zavoda RTV Slovenija (MMC). Fakultet društvenih nauka u projektu predstavljalo je Spletno oko. Mirovni Institut, zaštitnik i fakultet (Spletno oko) imali su svoje predstavnike u sastavu saveta, a MMC je obavljao delatnosti medijskog partnera, pripremao članke i video priloge. Stručnu podršku i koordinaciju delovanja Saveta obezbeđivao je rukovodilac (programskog odbora) projekta iz Mirovnog Instituta.

  Projekat je trajao od 1. septembra 2014. do 29. februara 2016. godine, a Savet je nastavio sa radom još do marta 2017. godine.

  Projekat „(Od)govorom protiv govora mržnje" bio je pokušaj reagovanja na raširenost i prihvatanje govora mržnje u Sloveniji i na odsustvo (formalnih) odgovora. U centar je postavio uspostavljanje i delovanje Saveta kao i druge povezujuće delatnosti i osvešćivanje javnosti. Polazio je od potrebe za alternativnim mehanizmima reagovanja na govor mržnje i nužnosti bolje koordinacije već postojećih aktera koji se aktivno suprotstavljaju i odazivaju na govor mržnje.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Savet je uspostavljen i delovao je na osnovu pravilnika koji su sačinili i prihvatili partneri projekta koji su bili zastupljeni u Programskom odboru projekta. Činilo ga je devet članica, odnosno članova. Tri člana su predložili partneri u projektu (izuzev MMC), a šest je Programski odbor izabrao na osnovu predloga datih na savetodavnoj skupštini, na koju su bili pozvani i na kojoj su učestvovali različiti relevantni akteri iz nevladinog i vladinog sektora, stručne i zainteresovane javnosti.

  Za članove ili članice Saveta mogla su biti imenovana lica sa iskustvom u javnom delovanju u oblasti ravnopravnosti, tolerancije i suprotstavljanja govoru mržnje; koja imaju odgovarajući lični integritet; koja poznaju tematiku, a nisu članovi organa političkih stranaka. Članovi i članice Saveta su između sebe izabrali predsednicu Saveta. Mandat je trajao jednu godinu sa mogućnošću produženja. U dve godine rada Saveta delovala su dva sastava.

  Savet je pokretao inicijative u pisanom ili usmenom obliku, postupak za to je određivao Pravilnik. Inicijativu je bilo moguće predati najkasnije mesec dana od događaja, kada je došlo do govora mržnje. Na osnovu primljene inicijative član ili članica Saveta, kao izveštač odnosno izveštačica, pripremio-la je predlog javne izjave, a stručnu podršku obezbeđivao im je rukovodilac Programskog odbora projekta. Inicijative i predlozi izjava razmatrani su na sednicama koje su mogle biti i dopisne. Savet je bio dužan da se odazove na inicijativu u najkraćem mogućem roku, a najkasnije u roku od sedam dana od dana prijema inicijative.

- DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI

  U dve godine delovanja Savet je pripremio više od 40 javnih izjava i poziva. Veliki deo inicijativa za odziv odnosio se na govor mržnje na internetu. Pri tome, Savet se, kada je odgovorao na objave na društvenim mrežama, odazivao samo na one koje nastaju na javnim stranama, a ne i u zatvorenim grupama. Sastav i delovanja Saveta, pogotovo na početku, u prvoj godini delovanja, privukli su veliku pažnju medija i opšte javnosti. U sastavu Saveta delovali su poznati pojedinci i pojedinke iz sfere zaštite ljudskih prava, kulture i umetnosti, medija, akademske sfere itd. Među članovima su na primer bili poznati rep muzičar i karikaturista. Tako su neki javni odgovori Saveta bili pripremljeni u obliku karikature. Izjave su svaki put podstakle javnu (često burnu) raspravu, o njima su izveštavali mediji, na njih su se pozivali razni akteri u javnoj sferi, a pojavile su se i polemike i suprotstavljanja od strane aktera koji su bili tretirani u odzivima Saveta. Postignuto je da se sada osvešćena javnost sistematski odaziva i odgovara na jezik mržnje, ali što je još značajnije pokrenut je dijalog i javna rasprava o tome šta je govor mržnje, gde je problem sa zakonskom regulacijom i gde i kako, kao zajednice i kao društvo, kroz dijalog i kontinuiranu javnu raspravu, možemo postaviti granicu prihvatljivog govora u javnoj komunikaciji, dakle da se ne reaguje samo u pogledu neprijateljskog i diskriminatorskog govora koji je kažnjiv po krivičnom i antidiskriminacionom zakonodavstvu.

- **POUKE I IZAZOVI**
  Savet je bio uspostavljen i najavljen kao trajno neformalno i nezavisno telo, ali je posle početnog uspona i uspeha, a posebno posle završetka trajanja projekta u okviru kog je Savet bio uspostavljen, postalo jasno da će biti teško obezbediti trajno funkcionisanje.
  Članice i članovi saveta su radili na dobrovoljnoj bazi, pripremanje i usklađivanje odgovora oduzimalo je vreme. Zbog preopterećenosti radom na tekućim projektima u MI nije bilo moguće koordinisati rad. Prenos ili kruženje te koordinacije između tri partnera prvobitnog projekta nije uspelo. Predviđanja da bi Savet mogao zaživeti kao trajno neformalno telo unutar kancelarije zaštitnika ljudskih prava nisu se ostvarila.
  Pokazalo se da je za trajno delovanje takvog neformalnog i nezavisnog tela potrebno obezbediti institucionalno zaleđe koje ima trajan i stabilan izvor finansiranja i koje može da obezbedi kontinuiranu administrativnu i stručnu podršku kao i koordinaciju na osnovu tih izvora.

- **FINANSIRANJE**
  Projekat su finansirali Finansijski mehanizam EEP i Norveški finansijski mehanizam.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  U nevladinoj organizaciji, zavisnoj od projektnog finansiranja, trajnost je je teško postići. Ostaje mogućnost da se funkcionisanje Saveta probudi kroz novi projekat.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Veb stranica projekta: *https://www.mirovni-institut.si/govor/*
  Prezentacija projekta na veb stranici koordinatora, Mirovnog Instituta: *https://www.mirovni-institut.si/projekti/z-odgovorom-nad-sovrazni-govor-zagon-neodvisnega-povezovalnega-telesa-zagovor/*
  Prezentacija projekta na engleskom jeziku: *https://www.mirovni-institut.si/en/projects/responding-hate-speech-activation-independent-conjunctive-body-act/*
  E-mail: *info@mirovni-institut.si*
  Kontakt osoba: Veronika Bajt, rukovodilac projekta: *veronika.bajt@mirovni-institut.si*

NAZIV DOBRE PRAKSE

Radionice za srednje škole „Solidarnost-Jednakost-Identičnost“

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Osnovna aktivnost projekta je dizajn, priprema i izvođenje radionica za srednje škole po Sloveniji sa ciljem da učenike/ce višeslojno informišu o migracijama. Pojam „migrant/kinja“ korišćen je u najširem značenju, tako da uključuje izbeglice (lica sa dobijenom međunarodnom i/ili subsidijarnom zaštitom), tražioce azila kao i tzv. državljane trećih država. Osnovni cilj projekta je razbijanje stereotipa, straha i neprijateljstva kao i opunomoćivanje učenika/ca za odgovorno suočavanje sa problematikom kroz osvešćivanje koncepata solidarnosti (pragmatično-svakodnevni nivo), jednakosti (političko-ideološki nivo) i identičnosti (humanističko-univerzalistički nivo). Na taj način projekat doprinosi razvijanju kritičkog mišljenja svih učesnika. Migracije su posmatrane u kontekstu masovnih medija, društvenih mreža, govora mržnje, ljudskih prava, tolerancije, multikulturalnosti, rasizma, nacionalizma, bez državljanstva (apatridstva), diskriminacije, privilegija i stereotipa.

  Ciljna grupa projekta su:
  a) Učenici/ce srednjih škola (oko 400–500), starosti 14-18 godina, posebno oni/e koji se nalaze u neprivilegovanim oblastima, okruženjima i zajednicama, gde se javlja organizovano suprotstavljanje migrantima/kinjama, i gde imaju manji obim nastave sociologije i humanistike kao i manje mogućnosti da se sretnu sa drugačijim mišljenjima u svom lokalnom okruženju.
  b)Profesori/ke (oko 10), uz čiju saradnju se odvija i planiranje pedagoških aktivnosti. Istovremeno profesori/ke su posredno i sami predmet obrazovanja jer sami (po njihovim sopstvenim rečima) često ne znaju da pristupe ovoj kompleksnoj problematici i prateći naše radionice (po njihovim sopstvenim rečima) i sami mnogo nauče.
  c)Lica sa migrantskim iskustvom (oko 10) različitih starosti i oba pola koja neposredno učestvuju u pedagoškim aktivnostima, tako da svojim znanjem pomažu u stvaranju nastavnih scenarija kao i deljenjem sopstvenih priča/iskustava/spoznaja prisutnošću na samim radionicama.
  d)Aktivisti/kinje (2) koji rade neposredno sa migrantima/kinjama i koji su aktivni i u oblasti zagovaranja za migrante/kinje.
  e)Dobrovoljci/e (2) koji učestvuju u pripremama i dokumentaciji radionica.
  Radionice su održavane od 2015. do 2020. godine.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Mirovni Institut – Institut za savremene društvene i političke studije je privatni, nezavisni i neprofitni istraživački zavod. Instiut naučno-istraživačkim radom i javnim akcijama, teži ka otvorenoj zajednici, sposobnoj za kritično mišljenje i zajednici zasnovanoj na načelima jednakosti, odgovornosti, solidarnosti, ljudskih prava i pravne države. Razvija istraživačku, obrazovnu i informativnu delatnost u oblasti sociologije, humanistike, antropologije i prava u pet tematskih polja: politika, ljudska prava i manjine, mediji, pol i kulturne politike. Zagovornik je poštovanja prava ranjivih grupa i zajedno sa njima nastoji da u javnoj sferi nestane diskriminatorno ponšanje prema njima.

Projekat „(Od)govorom protiv govora mržnje“ bio je pokušaj reagovanja na raširenost i prihvatanje govora mržnje u Sloveniji i na odsustvo (formalnih) odgovora. U centar je postavio uspostavljanje i delovanje Saveta kao i druge povezujuće delatnosti i osvešćivanje javnosti. Polazio je od potrebe za alternativnim mehanizmima reagovanja na govor mržnje i nužnosti bolje koordinacije već postojećih aktera koji se aktivno suprotstavljaju i odazivaju na govor mržnje.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Glavna aktivnost projekta su radionice u srednjim školama u Sloveniji. Prosečan broj održanih radionica je 15 godišnje u trajanju od dva školska časa (90 minuta), za grupu do 25-30 učenika/ca.

  Projektna grupa za svaku školu, odnosno razred, priprema individualizovan nastavni plan i program koji najbolje odgovara lokalnim potrebama. U pripremu su svojim znanjem i iskustvom uključeni i migranti/kinje. Teme koje pokrivaju nastavni planovi i programi su: migracije, govor mržnje, mediji, društvene mreže, ljudska prava, bezdržavljanstvo (apatridnost), tolerancija, solidarnost, stereotipi, privilegije, nacionalizam i rasizam. Ključno, pri tome, je da učenici/ce dobiju kvalitetne informacije na osnovu kojih mogu formirati svoja stanovišta i razvijati tolerantan odnos prema migrantima/kinjama. Zbog toga učenike/ce radioničari neprestano podstiču da daju mišljenje, raspravljaju i vode dijalog, tj. podstiču ih na kritičko mišljenje, kao i da traže rešenje za društvene probleme, što je nadogradnja na njihovu redovnu nastavu.

  Korišćene metode uključuju: „ex chatedra“ nastavu, rad u parovima i grupama, diskusije, igranje uloga, živu biblioteku, gledanje filmova i video-spotova sa diskusijama, kreativna druženja, okrugle stolove, sportske, kulturne i kulinarske događaje. Ključni akteri u obrazovnom procesu su učenici/ce i migranti/kinje koji se zajedno suočavaju sa interkulturalnim razlikama i stereotipima i koji reflektuju značaj interkulturalnog dijaloga i poštovanja ljudskih prava u izgradnji tolerantnog i solidarnog društva. Između migranata/kinja i učenika/ica na radionicama, izvođači uspostavljaju što direktnije kontakte. Na taj način mladima omogućuju lični kontakt sa ljudima različitih kultura odnosno narodnosti i etničkih grupa. Istovremeno ljudima različitih narodnosti, odnosno etničkih grupa, omogućuju aktivnu saradnju u planiranju i izvođenju projekta: na taj način doprinose emancipaciji koja se širi u svim pravcima.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Pojedine radionice i situacije bile su veoma raznolike i za radioničare, često zanimljiv pedagoški izazov. Korišćenje kombinovanih metoda (predavanje, diskusije, gledanje filmova ili video-spotova, rad u grupama) pokazalo se kao najprikladniji pristup jer učenici/ce počnu brzo da se dosađuju i gube koncentraciju. Zbog toga je dobro kombinovati metode svakih 10-15 minuta. U većini slučajeva izvođači radionica nemaju većih problema sa disciplinom u razredu jer sa učenicima/cama uspostavljaju prijateljski i tolerantan odnos, sa njima tako sarađuju i debatuju, iako se obavezno ne slažu. Izvođači radionica veruju da tome doprinosi njihov odnos jer su i netolerantne glasove dopuštali i tretirali ih ozbiljno i sa njima argumentovano polemisali, a istovremeno podsticali tiše, ali većinske glasove, koji su zastupali jednakost. Utvrdili su da takav pristup omogućuje povezivanje sa učenicima/cama na neki drugačiji način od onoga koji

neguju učitelji i učiteljice. Tako mogu da dobju odgovore koji su često neočekivani i neizrečeni. Imajući u vidu to da radionice traju dva školska časa i da se u školama, sa kojima se dogovore za izvođenje, održavaju samo jednom godišnje, to je značajna polazna tačka koju radionočari dele sa učiteljima i učiteljicama i sa kojima oni zatim mogu da rade dalje u svojoj redovnoj nastavi. Sami učitelji i učiteljice su se za takav pristup često zahvaljivali i izjavljivali da su od svojih učenika/ca čuli nešto novo, nešto što u redovnoj nastavi ne čuju. Zbog toga su im radionice bile dragocene.

Učešće više osoba u radionici pokazalo se kao dobra strategija jer omogućuje više različitih pristupa zadatoj problematici. Učenike i učenice po pravilu je najviše privlačio deo radionica u kome su razgovarali sa licima sa migrantskim iskustvom. To je s jedne strane značajno zbog senzibilizacije učenika/ca za ljude u nevolji (gradnja osećaja solidarnosti), a sa druge strane i zbog toga što se kod učenika/ca razvija kritičko mišljenje i da na migrante i migrantkinje ne gledaju samo kao na žrtve kojima je potrebna pomoć, nego i kao na osobe koje promišljaju situaciju u kojoj su i kao na proaktivne osobe (gradnja osećaja jednakosti i identičnosti). Istovremeno, to je i odlična prilika za same migrante/kinje da se u javnom prostoru postave kao subjekti koji su sami sposobni da artikulišu i objasne migrantsko pitanje bez posrednika / predstavnika i da se tako postave kao aktivna politička bića. Učenici/ce su, posle radionica – često i oni/e koji su izražavali najnetolerantnija stanovišta – želeli da se rukuju i/ili zagrle goste da dodatno porazgovaraju i uspostave dodatne kontakte. Posle jedne radionice organizovali su i fudbalsku utakmicu između učenika i tražilaca azila koji treniraju fudbal. Na taj način podstiču škole da u svoje aktivnosti (npr. sportske dane) uključe migrante/kinje. Radioničari koriste i pop-kulturne elemente jer su svesni povezujućeg elementa pop-kulture. Istovremeno, to je odlična ulazna tačka u senzibilizaciju mladih za otvaranje političkih i aktuelnih pitanja koja se tiču migracije.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Evaluacija je pokazala da su ovi edukatinvni scenariji efikasni i da je slične aktivnosti u školama potrebno organizovati i razvijati i dalje. Rasprave u razredima pokazale su da je efikasno pitanje migracija razmatrati tako što se koriste različita lična iskustva. Realizujući projekat radioničari su utvrdili da je za stvaranje poverenja među učenicima/cama i širenje solidarnosti, jednakosti i identičnosti potrebno i određeno vreme. Imajući u vidu da radionice traju jedan ili dva školska časa (i to samo jednom godišnje, u slučaju uspešnosti na konkursu), to ponekad nije dovoljno. Radioničari planiraju da ubuduće kreiraju aktivnosti koje traju jedan ceo (školski) dan i koje uključuju: razgovor, druženje, vanškolske aktivnosti (fudbalske utakmice, kuvanje, zajedničku izradu domaćih zadataka, itd) između učenika/ca i migranata/kinja, jer se pokazalo da je neposredni kontakt dragocen i da on stvara trajne veze kao i da omogućuje promenu mišljenja (strahova, neprijateljstava i predrasuda). Učitelji su otvoreni za nove formate radionica, jer im to pomaže u njihovom redovnom radu, gde se ne mogu toliko posvećivati značajnim temama koje kroz radionice otvaraju organizatori iz Mirovnog Instituta. Pošto su ove radionice za škole besplatne interes škola je velik.

- **FINANSIRANJE**
  Projekat je finansirala Kancelarija vlade za komuniciranje (Urad vlade za komuniciranje - UKOM) preko godišnjih konkursa. Prosečna donacija bila je 6.000 EUR godišnje. Ta sredstva su minimalna i uz veću finansijsku podršku organizatori bi mogli izvesti više radionica i biti prisutniji u školama.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Bez sistemske podrške radionicama nemoguće je održati kontinuitet rada. Organizatori ovaj projekat u 2020. godini teško izvode zbog pandemije i zbog odugovlačenja sa isplatama već odobrenih sredstava od strane UKOM-a. Mogućnost bi bila neposredno povezivanje sa školama i nalaženje drugih izvora sistemskog finansiranja, npr. u Ministarstvu prosvete.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Informacije: *https://www.mirovni-institut.si/projekti/solidarnost-enakost-istost-2/*
  Kontakt osoba: Lana Zdravković, *lana.zdravkovic@mirovni-institut.si*

NAZIV DOBRE PRAKSE

Zaštitnik prava gledalaca, slušalaca i čitalaca kao i korisnika programskih sadržaja RTV Slovenija

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Zaštitnik prava gledalaca, slušalaca i čitalaca kao i korisnika programskih sadržaja Radio-televizije Slovenija (u daljem tekstu: Zaštitnik) je primer samoregulatornog mehanizma koji doprinosi nastojanjima da se smanji i ukloni govor mržnje na internetu. Ovaj institut javne radio-televizije u Sloveniji daje građanima/kama mogućnost da se žale protiv spornih praksi, uključujući i žalbe protiv govora mržnje u programima i na njihovom internet portalu MMC koji je među najposećenijim informativnim internet portalima u Sloveniji. Moglo bi reći da se radi o nastojanju da se uspostavi savezništvo između medija i javnosti.

  Zaštitnik se na odgovarajući način bavi mišljenjima, žalbama, primedbama i predlozima korisnika programskih sadržaja Radio-televizije Slovenija (u daljem tekstu: RTV Slovenija) i na taj način ima ulogu medijatora između stvaralaca i korisnika programskih sadržaja. Baveći se predstavkama jača dijalog i razumevanje između dve strane i traži ravnotežu između prava korisnika i medijske i autorske nezavisnosti stvaralaca programskih sadržaja RTV Slovenija.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Zaštitnika imenuje generalni direktor RTV Slovenija na osnovu javnog konkursa i odluke Programskog saveta o izboru, na period od pet godina sa mogućnošću jednokratnog produženja. Programski savet je rukovodeći organ RTV Slovenija po pitanju programske politike; čine ga predstavnici javnosti i zakonom određenih zajednica i institucija. Funkcija Zaštitnika je nezavisna od programskog i poslovnog rukovodstva RTV Slovenija.

  Cilj uspostavljanja i delovanja Zaštitnika je obezbeđivanje kvalitetnih programa i usluga javne radiotelevizije u Sloveniji. Zaštitnik garantuje da nadležna uredništva, službe i rukovodstvo RTV Slovenija obezbeđuju kvalitetne odgovore na primedbe javnosti i da nadležni na kraju uvaže osnovane žalbe i kritike.

  Delovanje Zaštitnika podstiče stvaraoce programskih sadržaja da poštuju profesionalnu etiku, profesionalna merila i standarde koje su doneli organi RTV Slovenija, kao i druge (samo) regulativne norme koje stvaraoce programa obavezuju na produkciju kvalitetnog, nepristrasnog, profesionalno i stručno pripremljenog programa.

  Uspostavljanje i početak rada Zaštitnika omogućila je odredba u Statutu RTV Slovenija koji je donet 2006. godine. Pravilnik o radu Zaštitnika donet je 2007. godine i posle toga više puta dopunjen. Donošenje i izmene Statuta RTV Slovenija su u nadležnosti Nadzornog odbora i Programskog saveta RTV Slovenija, a Pravilnik o Zaštitniku donosi i menja Programski savet.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Prva Zaštitnica bila je imenovana 2008. godine, od 2017. godine traje mandat sadašnjoj, trećoj Zaštitnici. U poslednjem periodu obezbeđeno je da Zaštitnica ima i stručnu i administrativnu podršku i danas njen tim broji tri članice.

  Sadašnja Zaštitnica, Ilinka Todorovski, u 2019. godini priredila je 1.617 odgovora javnosti na upite o programima i uslugama RTV Slovenija. Obradila je 1.416. zahteva, a ostale je zbog uvredljivosti, vulgarnosti, anonimnosti ili nerazumljivosti odbacila. Na rad internet portala MMC odnosilo se 15 procenata, tačnije više od 210 obrađivanih podnesaka. Više od 150 odgovora odnosilo se na objavljene sadržaje na internet portalu, a posebno na korisničke komentare, moderiranje i upravljanje portalom. U prethodnim godinama, na osnovu rasprave u uredništvu internet portala, odgovora građanstva i preporuka Zaštitnice, uredništvo MMC je donelo više mera za obustavljanje diskriminatorskog, netolerantnog, huškačkog, govora mržnje i seksističkog govora, ukjučujući predmoderaciju i onemogućavanje komentara ispod članaka, sa zaključavanjem rubrike za komentare u noćnim satima i 5 dana od objave članka. U 2020. godini Zaštitnica je na žalbe u vezi sa korisničkim komentarima, između ostalog, izdala preporuku sa pozivom uredništvu da razmisle o mogućim dodatnim merama. Zahtevala je da uredništvo u određenom roku pripremi Odzivni izveštaj sa objašnjenjima šta su učinili u vezi sa tim.

  Rad Zaštitnika zasniva se na načelima nezavisnosti, nepristrasnosti, poverljivosti, verodostojnosti i dostupnosti. Iako je njegov osnovni zadatak da štiti interese javnosti, on argumentovanim odbijanjem napada, uvreda i neosnovanih kritika štiti i interese novinara i drugih stvaralaca sadržaja i pružalaca usluga RTV Slovenija.

  Zaštitnik odgovara na primedbe, mišljenja i predloge gledalaca, slušalaca, čitalaca i korisnika programskih sadržaja RTV Slovenija. Redovno pisano i usmeno izveštava Programski savet i unutrašnju javnost RTV Slovenija o primedbama i predlozima gledalaca i slušalaca, o odgovorima i objašnjenjima urednika i drugih nadležnih, kao i o svojim zaključcima, mišljenjima i preporukama. Javno objavljenim mesečnim i godišnjim izveštajima (dostupnim na internet stranici RTV Slovenija), kao i u nastupima u raznim programima RTV Slovenija i u drugim medijima, svoje zaključke i preporuke predstavlja i široj javnosti i time doprinosi razvoju medijske pismenosti.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Pored komuniciranja sa građanima i javnošću i odgovaranja na njihove poruke, predloge i žalbe, pored mesečnih i godišnjih izveštaja, objavljenih na internet portalu i predstavljenih u programima RTV Slovenija i u drugim medijima, kao i učešća na sednicama Programskog saveta RTV Slovenija, koje građani mogu da prate preko prenosa uživo na internet portalu, Zaštitnik organizuje i javnu prezentaciju godišnjeg izveštaja sa direktnim prenosom na internet portalu, odgovara na pitanja građana uživo, kada gostuje na MMC i učestvuje na tribinama i seminarima. Na sopstvenu inicijativu priprema prezentaciju Godišnjeg izveštaja Zaštitnika i drugim značajnim institucijama u državi – Zaštitniku prava građana, ministarstvu kulture, Agenciji za komunikacione mreže (regulatoru elektronskih medija) itd. Po potrebi organizuje i sastanak sa onima koji su se žalili, ako se radi o problemu koji duže traje.

Na osnovu mišljenja i preporuka Zaštitnika vođene su mnogobrojne rasprave u uredništvima i donesene mere za otklanjanje nedostataka u programima i uslugama RTV Slovenija. U slučaju izrazito spornog programskog sadržaja izveštaj Zaštitnika bio je osnova za raspravu na Programskom savetu o odgovornosti nadležne urednice. Nakon dužeg postupka rukovodstvo RTV Slovenije je urednicu razrešilo.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Odzivni izveštaji uredništava trebalo je da pokažu kako se uredništva odazivaju na preporuke Zaštitnika i da garantuju da će stvarno doći do pomeranja i poboljšanja u datoj oblasti. Praksa je pokazala da je kvalitet tih odzivnih izveštaja često upitan, a da istovremeno nisu u dovoljnoj meri razvijene metode za utvrđivanje koliko i kako uredništva poštuju i realizuju preporuke Zaštitnika. Dolazi takođe i do izazova i objašnjavanja Zaštitnika da se njegova uloga ne bi smela uzimati kao uloga nad-urednika koji treba da presudi koja urednička odluka je pravilna.
  Samoregulatorni karakter instituta Zaštitnika još se izgrađuje i učvršćuje, a moć Zaštitnika upravo zavisi od razumevanja i prihvatanja te samoregulatorne funkcije unutar uredništava i službi RTV Slovenija kao i u rukovodstvu i organima upravljanja, a posebno u Programskom savetu. Sastav Programskog saveta se često menja i kod svakog novog sastava potrebno je ponovo izgraditi razumevanje te funkcije unutar rukovodećeg organa upravljanja.

- **FINANSIRANJE**

  Položaj Zaštitnika je u pravilniku određen kao „samostalan i nezavisan“, ugovor o radu sa njim zaključuje generalni direktor RTV Slovenija koji je potpisnik i svih drugih dokumenata koja proizilaze iz radnog odnosa Zaštitnika. Pozicija Zaštitnika još nije uvršćena u formalnu sistematizaciju i organizacionu strukturu RTV Slovenija, ali sadašnja Zaštitnica nastoji da taj položaj u unutrašnjoj strukturi RTV Slovenija bude bliže Programskom savetu, nego rukovodstvu RTV Slovenija.
  U sistemu plata javnog sektora u Republici Sloveniji, čiji deo je i RTV Slovenija, Zaštitnik je uvršćen u 55. platni razred. Za poređenje, generalni direktor je uvršćen u 60. platni razred, a najviši novinarski razred je 48.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**

  Uspostavljanje Zaštitnika bilo je obezbeđeno izmenom Statuta RTV Slovenija koja je u nadležnosti organa upravljanja RTV Slovenija – Nadzornog odbora i Programskog saveta. Zbog toga je delovanje Zaštitnika samoregulatorni mehanizam, donet unutar samog medija. Međutim, ovu funkciju moguće je i ukinuti izmenom Statuta. Radi učvršćivanja položaja funkcije Zaštitnika, prisutna su nastojanja da se funkcionisanje Zaštitnika ubuduće propiše i Zakonom o RTV Slovenija.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica: *https://www.rtvslo.si/varuh*
  E-mail: *varuh@rtvslo.si*
  Kontakt osoba: Ilinka Todorovski, Zaštitnica prava gledalaca, slušalaca, čitalaca i korisnika programskih sadržaja RTV Slovenija

NAZIV DOBRE PRAKSE

Presuda Vrhovnog suda Republike Slovenije u slučaju govora mržnje protiv Roma u komentaru na internetskoj stranici Radija Krka

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Dana 4. jula 2019. Vrhovni sud Republike Slovenije presudom u ime naroda odlučio je o predmetu protiv optuženog za kazneno delo javnog podsticanja na mržnju, nasilje ili netrpeljivost prema Članu 297. Kaznenog zakona Republike Slovenije zbog objave mržnje na internetskom portalu Radija Krka. Potvrdio je presudu Okružnog suda u Novom Mestu koji je, doduše, optuženika proglasio krivim još 2013. godine. Odluka se značajno razlikuje od dosadašnje pravosudne prakse iz područja govora mržnje, koja je sledila mnogo strože, gotovo nerealne kriterijume presude. Primalac presude i propisane sankcije prvenstveno je optuženik, ali poruka koju predstavlja odluka ima širi značaj. Svojom opsežnom i argumentovanom odlukom o krivici optuženika, predstavlja važnu prekretnicu u pravosudnom postupanju u vezi sa govorom mržnje u Republici Sloveniji. Time daje primer za dalja postupanja i presude, kao i smernice za tužioce u vezi sa odlukama o progonu potencijalno kažnjivih objava, posebno na internetu kao relativno novom javnom okruženju.

  Presuda se odnosi na slovenačkog državljanina te je utemeljena na društvenim okolnostima i zakonodavstvu koje je na snazi na području Republike Slovenije. Međutim, argumenti u vezi sa tumačenjem relevantnih zakonskih odredbi mogu se smatrati primerom prakse institucija u drugim zemljama sa sličnim propisima.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  O slučaju je presudio Vrhovni sud Republike Slovenije na temelju podnešenog zahteva za zaštitu zakonitosti protiv presude Višeg suda u Ljubljani od strane vrhovnog državnog tužioca Andreja Ferlinca. U svom zahtevu isti je obrazložio da je Viši sud pogrešno protumačio tekst Člana 297. KZ-1 u presudi kojom je optuženi oslobođen, te je zbog toga zatražio dodatnu ocenu Vrhovnog suda. Argumenti koje pritom navodi rezimiraju brojne dosadašnje napore stručnjaka iz pravne i šire struke u smeru primerenijeg tumačenja Člana 297.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Prevladavajuća sudska i tužilačka praksa u Sloveniji formirala je kriterijume za progon govora mržnje kao javnog poticanja na mržnju, nasilje ili netrpeljivost prema Članu 297. KZ-1, s dodatnim uslovom koji zahteva konkretno ugrožavanje javnog reda [2] kao posledicu takvog govora. Pritom stručnjaci[3] često upozoravaju da se radi o nedopustivom sužavanju definicije kaznenog dela, koji dva inače alternativna uslova („na način koji može ugroziti ili narušiti javni red ili mir, ili korišćenjem pretnji, omalovažavanja ili uvreda“ iz Člana 297. KZ-a -1) udružuje

2 Pre svega na temelju pravnog stajališta o obeležjima kaznenog dela iz Člana 297. KZ-1: *https://www.spletno-oko.si/sites/default/files/sovrazni_govor_pravno_stalisce_-_vrhovno_tozilstvo_0.doc*

3 Vidi, na primer, Kogovšek Šalamon, 2017: *http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-5JCBY0W-G/124f2fea-5550-4f68-bead-b37429890fc6/PDF*

u oblik koji onemogućava dosledno postupanje i progon govora mržnje. Na temelju takve prakse u decembru 2013. godine Viši sud u Ljubljani oslobodio je optuženika, koji je bio, na temelju Člana 297. KZ-1, osuđen na prvostepenom sudu. Protiv presude Višeg suda Vrhovni državni tužilac Andrej Ferlinc podneo je zahtev za zaštitu zakonitosti uz opsežno obrazloženje neprimerenosti gore opisanog tumačenja teksta iz Člana 297. Pojašnjava da zakonska odredba predviđa alternativne uslove, od kojih je ispunjenje barem jednog, ne nužno oba, dovoljno za progon, a ujedno ne zahteva konkretno ugrožavanje sigurnosti. U svojoj presudi Vrhovni sud je to potvrdio, obrazlažući da su oba oblika postupanja jednako vredna s obzirom na ugrožavanje zaštićenih vrednosti i da ih ima smisla alternativno uzeti u obzir, kako je zapisano u Zakonu. Istovremeno, potonji ne zahteva izazivanje direktnog ugrožavanja javnog reda i mira, već je dovoljna potencijalna mogućnost. Sud je dodatno u proceni uzeo u obzir činjenicu da su optuženici u razmatranoj objavi pretili smrću manjinskoj i marginalizovanoj društvenoj zajednici, Romima, koji imaju osiguranu dodatnu zaštitu po Ustavu Republike Slovenije. Dakle, radilo se o korišććnju pretnje, omalovažavanja ili uvreda kojima je optuženik poticao etničku mržnju, nasilje i netrpeljivost na štetu romske zajednice, što je Vrhovni sud prepoznao kao kazneno delo iz Člana 297. KZ-1.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Opisana presuda predstavlja prekretnicu pravosudne prakse u Republici Sloveniji u području govora mržnje, jer je jedna od prvih koja argumentuje razumevanje Člana 297. KZ-1 u smislu uzimanja u obzir uslova u odnosu na oblik izvršavanja postupanja kao alternativnog, a ne kumulativnog, te postojanja dovoljne mjere samo potencijalne mogućnosti ugrožavanja javnog reda i mira. Time otvara mogućnost drugačijeg tumačenja zakonske odredbe nego što je ono diktirano Pravnim stajalištem o progonu kaznenog dela javnoga poticanja na mržnju, nasilje ili netrpeljivost, koje je Vrhovno državno tužilaštvo usvojilo u februaru 2013. godine. U daljim postupcima koji se bave kršenjem Člana 297. KZ-1, tužilac i sudije mogli su slediti obrazloženje njegovog sadržaja iz ove presude, jer je ono više u skladu s brojnim međunarodnim preporukama za krivično gonjenje govora mržnje. [4]

  Osim što daje važan doprinos u formiranju sudske prakse, osuđujuća presuda takođe sadrži važnu poruku za počinioca i širu javnost. Naime, nepostupanje po govoru mržnju i, pre svega, njegovo nesankcioniranje u Sloveniji ostavlja utisak trivijalizacije njegova značenja i posledica, što posebno važi za tekstove mržnje na društvenim mrežama ili drugim internetskim portalima. Osuda zapisa na radijskom portalu potvrđuje prepoznavanje interneta kao javnog prostora sa širokim dosegom korisnika, koji internetskim objavama daje važnu društvenu snagu, pa samim tim korisnici snose i kaznenu odgovornost za njih.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Iz podataka navedenih u presudi može se videti da se radi o dugotrajnim postupcima, jer je osuđujuća presuda Vrhovnog suda proglašena više od 8 godina nakon počiniočevog zapisa na

4 Vidi, na primer, Okvirnu odluku Saveta EU o suzbijanju određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije kazneno-pravnim sredstvima, 2008.: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex-:32008F0913.*

internet portalu, što je u suprotnosti s načelom čim skorijeg sankcionisanja počinioca nakon počinjenog dela. Značajan deo toga može se, doduše, pripisati razmatranju slučaja na tri nivoa sudova i žalbi tokom postupka, ali time sankcija gubi na značaju i aktualnosti. Tekst takođe pokazuje nekonzistentnost tumačenja istog teksta Člana 297. KZ-1 na sudovima različitog nivoa, što ukazuje na potrebu objedinjavanja kriterijuma na temelju međunarodnih preporuka, na koje se poziva i presuda Vrhovnog suda.
U vezi s tim, nekonzistentnost je vidljiva i u više slučajeva govora mržnje, posebno na internetskim portalima koji na sličan - ili čak isti način - kao optuženici krše odredbe Člana 297. KZ-1, ali se tretiraju vrlo različito. Opisani slučaj jedan je od retkih s razrešenom, čak osuđujućom sudskom odlukom, dok se veliki deo slučajeva tužilaštva ili suda odbacuje, te se dalje više uopšte ne razmatraju. Na neka ne reaguju ni internetski portali, iako krše njihove standarde zajednice.

- **FINANSIRANJE**
  Kao državne institucije, Vrhovni sud i Vrhovno tužilaštvo finansiraju se iz budžeta Republike Slovenije. Odlučivanje o predmetima i podnošenje zahteva za ocenu zakonitosti vrše se u sklopu zadataka i nadležnosti.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Presuda kao primer dobre prakse može doprineti kontinuitetu odgovarajućeg razumevanja zakonskih odredbi u daljim pravnim postupcima u području govora mržnje. Navedena argumentacija može poslužiti kao osnova za interpretaciju srodnih dela i ocenu njihove zakonitosti na tužilaštvu i sudovima nižeg stepena, a time i za formiranje jedinstvenih kriterijuma za progon kaznenog dela iz Člana 297, na temelju međunarodnih preporuka na koje se poziva presuda.
  Međutim, sama po sebi presuda to ne može garantovati, jer se radi o dugotrajnom procesu transformacije pravne prakse, koji takođe zavisi od aktuelnih prevladavajućih društveno-političkih pogleda i procesa, ali može se prepoznati kao važan doprinos razvoju događaja.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Vrhovni sud Republike Slovenije: *http://www.sodisce.si/vsrs/ Tekst presude*
  Vrhovno državno tužilaštvo, odsek za kaznene predmete: *https://www.dt-rs.si/enote-in-oddelki*

NAZIV DOBRE PRAKSE

Javna rasprava povodom osnivanja portala „Zlovenija“

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Portal „Zlovenija“ započeo je sa radom u formi bloga na platformi Tumblr u oktobru 2015. kao odgovor na mnogobrojne ekstremne slučajeve govora mržnje na društvenim mrežama protiv izbeglica, na koje nadležni nisu reagovali, niti su osudili te objave. Neformalno organizovani pojedinci stoga su na portalu javno izložili najradikalnije slučajeve i njihove autore kako bi im „postavili ogledalo“ i, poput stuba srama skrenuli pažnju na neprimerenost javnih objava govora mržnje. Direktni primaoci poruke ove inicijative bili su, dakle, konkretno autori ekstremnog govora mržnje, ali i opšta javnost kako bi se pokrenula rasprava o ovoj temi. Istovremeno se inicijativa obraćala vodećim odgovornim institucijama koje su, prema rečima organizatora, svojom pasivnošću odavale utisak da su mehanizmi zaštite ljudskih prava u državi zakazali, čime su legitimitet sticale samoinicijativne, iako ekstremne reakcije pojedinaca iz civilnog društva.

  Inicijativa je uključivala javne objave korisnika društvenih mreža sa slovenačkog govornog područja, dok je javna rasprava, koja je usledila, dospela na nacionalni nivo. Kontroverznost korišćenja metode izlaganja problematike javnog raspirivanja ekstremnih oblika mržnje, naime, izazvala je burne reakcije, pozitivne i negativne, i opsežnu javnu raspravu na temu tolerancije prema i reakcijama na govor mržnje na društvenim mrežama, koja je odjeknula i nakon prestanka objavljivanja sadržaja na internetskoj stranici „Zlovenija“ početkom novembra 2015. godine.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Internetsku stranicu postavili su i ažurirali anonimni i neformalno organizovani pojedinci (ili pojedinac). Nije potvrđena nikakva povezanost sa institucijama ili javnim osobama.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Primarni deo slovenačkog internetskog portala „Zlovenija“, koji je imao najviše odjeka, predstavljala je rubrika sa objavljenim primerima najekstremnijeg govora mržnje kao javnih objava ili komentara na društvenim mrežama, a u okviru kojih je snimak ekrana obuhvatao i ime, prezime i fotografiju autora. To je trebalo da deluje kao „ogledalo“ i opomena korisnicima o potencijalnoj dimenziji njihovih javnih objava, posebno mržnje, i da im probudi nelagodu. Uslov za brisanje pojedine objave bila je u rubrici “Pisma čitalaca” javno objavljeno izvinjenje i molba za uklanjanje govora mržnje od strane autora. Zbog brzog širenja informacija o veb stranici i objavljenim slučajevima, većina autora ubrzo je pronašla svoju objavu i uputila izvinjenje. Na mesto fotografija, koje su na ovaj način organizatori portala izbrisali, zalepili su objave izvinjenja, ali ovaj put bez ličnih podataka.

  Važan deo internetske stranice je i rubrika “O stranici”, koji opravdava uspostavljanje portala i krajnosti korišćene metode, koja se obraća objavljenim autorima govora mržnje, čitaocima i nadležnim institucijama koje bi trebalo da reaguju na objave mržnje. Objava upozorava da je upravo izostanak spomenutog vodio u samovoljnu reakciju pojedinaca postavljanjem ogledala.

Glavnu ulogu u postizanju postavljenog cilja odigrala je šira javnost putem medijskih objava. Obim reagovanja omogućio je aktivniju raspravu o problematici objave mržnje, posebno o ovlašćenjima i odgovornostima reagovanja na njih.

- **POSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Uprkos brojnim negativnim reakcijama, aktivnosti portala „Zlovenija“ na neki način su postigle svoj cilj kod ciljnih grupa kojima su se obraćale.

  U rubrici “Uklonjene fotografije” objavljeno je više objava autora govora mržnje koji se (manje-više iskreno) izvinjavaju za svoju objavu ili komentar i pokušavaju da ih utemelje ili opravdaju uglavnom strahom ili trenutnim afektom. Većina takođe dodaje da su sami izbrisali svoju objavu s primarnog portala (Facebook). Čini se da je barem deo njih razmislio o razboritosti i opravdanosti svojih ekstremnih javnih objava.

  Javnost je bila uspešno obaveštena posredno, putem opsežne rasprave koja se odvijala kao odgovor na kontroverznost metode portala „Zlovenija“. Ista je poslužila kao upozorenje i podsticaj pojedincima da upozore na govor mržnje, a pre svega kao poziv na reakciju; građana i nadležnih institucija.

  Istovremeno, cilj Zlovenije bio je da upozori da je internet takođe javni prostor u kojem objavljene reči korisnika imaju određenu težinu, odgovornost i potencijalno širok doseg te da njihova anonimnost nije zagarantovana. Prema mišljenju tadašnje Ombudsmanke, autorska inicijativa postigla je svoju svrhu po svim tim tačkama.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Radi se o ekstremnom obliku reagovanja na govor mržnje, za koji su autori sami u opisu rekli kako „ne bi smelo da postoji“, jer je samoorganizovane pojedince postavilo u ulogu arbitara i izvršitelja sankcija. Javno su bile izložene osobe s imenom, prezimenom i profilnom slikom pored objave mržnje, što je uznemirilo veliki deo javnosti. Bio je to svojevrsni javni linč počinioca, bez punopravne potvrđene krivice od strane za to nadležnih institucija, što nije prihvatljivo prema načelima pravne države. To je dodatno eskaliralo kada su na osnovu portala „Zlovenija“ nepoznati pojedinci štampali objavljene slučajeve s identitetima autora i okačili ih kao plakate na ljubljanskim ulicama.

  Zbog načina na koji je poruka dostavljena, mada anonimni, autori portala primili su više pretnji, kako fizičkog nasilja, tako i preduzimanja zakonskih mera zbog izlaganja ličnih podataka i javnog linča autora govora mržnje. Među njima veliki broj je reagovao vrlo negativno, čak i nasilno. Dodatno se u javnim raspravama koje su usledile nakon objave portala često postavljalo pitanje ko stoji iza organizacije Zlovenije. Naime, anonimnost autora izazvala je mnoga nagađanja i optužbe u javnosti poznatih osoba ili institucija na temelju ideološkog delovanja, što bi moglo ukazivati na moguću uključenost u projekat.

- **FINANSIRANJE**

  Nisu dostupne informacije kojima bi se potvrdilo da je portal finansiran. Postavljanje bloga na Tumblr platformi je besplatno, vreme uloženo u objavljivanje i ažuriranje stranice navodno je bilo u okviru volonterskog rada.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Praksa nije predviđala kontinuirani rad. Nakon što je od autora govora mržnje dobila izvinjenja, podstakla opsežnu javnu raspravu o temi reagovanja na govor mržnje te negativne kritike na način rada, internetska stranica je prestala objavljivati nove slučajeve i okončala svoje aktivnosti.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internetska stranica: *https://zlovenija.tumblr.com/tagged/pisma*
  Kontakt nije dostupan, organizatori su ostali anonimni.

DOBRE PRAKSE U HRVATSKOJ

NAZIV DOBRE PRAKSE
Alat za prijavu neprihvatljivog govora u javnosti „Dosta je mržnje“

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**
  Veb stranica „DostaJeMrznje.org“ nastala je u saradnji organizacija Kuće ljudskih prava Zagreb, Centra za mirovne studije i Gong-a kao odgovor na učestalu prisutnost govora mržnje u javnosti i na internetu, a koji razorno deluje na društvenu koheziju, vrednosti pluralizma, interkulturalnosti i tolerancije prema drugima i drugačijima. Područja u kojima je moguće podneti prijavu na ovoj veb stranici su: incidenti na sportskim takmičenjima, objave na društvenim mrežama ili internetu, objave u medijima, obeležja na javnim površinama (grafiti) i govor na javnom skupu. Prijavu mogu podneti svi građani, anonimno ili ne, međutim, ukoliko podnosilac prijave ne ostavi adresu elektronske pošte, neće moći da dobije odgovor od administratora o tome šta je preduzeto. Geografsko područje koje ova praksa pokriva je Republika Hrvatska, međutim, prijave stižu i iz susednih država sa kojima Hrvatska deli govorno područje te na njih administratori odgovaraju sa napomenom da se saveti i postupanja temelje na hrvatskoj zakonodavnoj praksi.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**
  Stranica je nastala u sklopu projekta „Dosta je mržnje“ kojeg su u 2016. godini sprovodile organizacije civilnog društva iz Zagreba: Gong i Kuća ljudskih prava Zagreb, a od 2018. godine se pridružuje i Centar za mirovne studije. U 2019. godini stranica je nadograđena kroz projekat „Protiv mržnje“ te su administraciju preuzele Kuća ljudskih prava Zagreb i Centar za mirovne studije.
  Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promovisanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija KLJP –a je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, KLJP doprinosi zaštiti, promovisanju, razvijanju i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izveštaja i podnesaka KLJP doprinosi izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.
  Centar za mirovne studije je nevladina, neprofitna organizacija koja promoviše nenasilje, ljudska prava i društvenu promenu povezujući obrazovanje, istraživanje i aktivizam. Gradeći mrežu obrazovanih građana koji imaju veštine i primenjuju vrednosti izgradnje mira CMS doprinosi stvaranju aktivnog i uticajnog civilnog društva. Osnažujući aktivne i/ili zainteresovane građane CMS je pokretačka snaga u promovisanju trajnog i pozitivnog mira u regionu. Putem javnih događanja i akcija utiče na javnost, medije i državne strukture kako bi ih podstaklo da se uključe u paralelne procese suočavanja sa prošlošću i artikulisanja politika izgradnje mira.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Veb stranica Dostajemznje.org je primer saradnje organizacija aktivnih u temi borbe protiv govora mržnje u onlajn i oflajn okruženuju koja građanima nudi mogućnost prijave nezakonitog sadržaja ili sadržaja za koji smatraju da je nezakonit i da predstavlja uznemiravanje, diskriminaciju ili poziva na mržnju i nasilje. Pri tom, građani ne moraju tačno da definišu o kakvoj se vrsti povrede prava radi već se obraćaju administratorima za podršku. Administratori odgovaraju podnosiocima prijave o daljem delovanju i na taj način se podnosioci prijave upoznaju kako idući put mogu sami da reaguju.

  Na osnovu do sada rečenog, aktivnosti veb stranice su: praćenje trendova i analiza, direktna podrška građanima, edukacija o neprihvatljivom govoru na internetu i načinima borbe protiv njega (primer, kontra-govorom) i saradnja sa institucijama u ovom području (Javno pravobranilaštvo i posebna pravobranilaštva: za ravnopravnost polova, za decu i za osobe s invaliditetom, policija, gradske i lokalne komunalne službe i dr).

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Veb stranica „Dosta je mržnje“ uz komponentu praćenja (monitoring) nezakonitog sadržaja na internetu (putem broja prijava i analize trendova), sadrži i edukativnu komponentu. Sadržaj (objave, članci, komentari) koji je potrebno da se prosledi institucijama za pokretanje postupka otvara mogućnost saradnje sa tim institucijama u području borbe protiv govora mržnje na internetu i šire.

  „Dosta je mržnje“ nije samo projektna aktivnost u projektima organizacija civilnog društva već je stranica zaživela kao samostalni društveno korisni alat građanima u borbi protiv govora mržnje budući da postoji kontinuitet rada od 2016. godine.

  Kao važno dostignuće, ali i kreativni element rada ove stranice potrebno je izdvojiti međusektorsku saradnju koja se ogleda u odnosu građani – civilno društvo – društvene mreže (IT kompanije) / institucije.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Važno je na samom početku odrediti nadležnosti i raspodelu posla između više administratora i osigurati njihovo kontinuirano kapacitiranje da bi mogli da odgovaraju na zahteve posla.

  Među izazovima je svakako vreme jer građani očekuju brzu reakciju, a ukoliko administratori nemaju osiguran deo radnog vremena za ovaj posao, izazov je osigurati odgovaranje u kratkom roku.

  Potrebno je redovno nadograđivati alat kako bi mogli da se prate trendovi i informišu institucije i drugi učesnici o sadržaju koji se prijavljuje.

- **FINANSIRANJE**

  Veb stranica je pokrenuta 2016. godine pomoću sredstava iz fondova zemalja Evropskog ekonomskog prostora i Kraljevine Norveške u iznosu od 525.299,10 HRK (cca 70.000 EUR) te je nadogradnja u 2018. godini finansirana sredstvima Evropske unije, Programa o pravima, jednakosti i građanstvu (REC – Rights, Equality and Citizenship program). Administratori

stranice su zaposleni u organizacijama Kuća ljudskih prava Zagreb i Centar za mirovne studije koje se projektno finansiraju uglavnom iz fondova EU.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Praksa je održiva jer ne zahteva mnogo resursa za rad osim udela u radnom vremenu administratora i eventualnih tehničkih poboljšanja u budućnosti, a za šta se sredstva mogu osigurati kroz podršku civilnom društvu na nacionalnom ili evropskom nivou.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internetska stranica: *www.dostajemrznje.hr*
  E-mail: *dostajemrznje@gmail.com*
  Kontakt osoba: Tina Đaković, organizaciona koordinatorka Kuće ljudskih prava Zagreb

NAZIV DOBRE PRAKSE
Veb portal „Medijska pismenost”

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**
  Od samog početka idejne razrade pa do realizacije, portal je stvaran zajedničkim radom Agencije za elektronske medije i UNICEF-a u područjima u kojima se prepliću interesi te dve institucije. Od osnivanja, partneri portala u radu na sadržaju su i Hrvatski filmski savez, HAVC, Fakultet političkih znanosti i Akademija dramske umetnosti, dok je u junu 2019. krug partnera proširen za još šest visokoškolskih obrazovnih ustanova. Trenutni je izazov kako koordinisati sve partnere i pokrenuti zajedničke aktivnosti.
  Ciljna grupa portala su nastavnici/profesori i roditelji/staratelji, budući da je cilj portala osnažiti one koji rade s decom i koji ih mogu medijski obrazovati. Deca i mladi su sekundarna ciljna grupa i s njima se takođe sarađuje, posebno kroz neke projekte i konkurse na portalu. U posljednje vreme, na portalu se sve više objavljuju i sadržaji u vezi sa jačanjem kritičkog razmišljanja i borbu protiv dezinformacija, gde se i aktivno prati rad nekih evropskih institucija, ali objavljuju i kompleksniji sadržaji na tu temu.
  Portal medijskapismenost.hr pokriva geografsko područje Republike Hrvatske, ali uključuje i vesti o radu evropskih institucija u oblasti medijske pismenosti.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**
  Pokretači i osnivači portala su Agencija za elektronske medije (AEM) i kancelarija UNICEF-a za Hrvatsku, dok je AEM službeno vlasnik portala. U rad portala uključeni su i brojni partneri koji svojim delovanjem doprinose unapređivanju medijske pismenosti u Hrvatskoj i kvalitetnom sadržaju na portalu, primera radi: Akademija dramske umetnosti, Fakultet političkih nauka, Hrvatski audiovizualni centar i Hrvatski filmski savez. U junu 2019. godine portalu su se pridružili Akademija za umetnost i kulturu u Osijeku, Odsek za komunikologiju Hrvatskih studija, Odsek za komunikologiju Univerziteta u Dubrovniku, Učiteljski fakultet Univerziteta u Zagrebu, Univerzitet VERN’ i Visoka škola Edvard Bernais.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**
  Zajedničkim sadržajem koji nastaje delovanjem svih partnera, portal podržava prvenstveno roditelje, staratelje i učitelje u podizanju nivoa vlastite medijske pismenosti i medijskih veština i znanja dece. Takođe, portal služi kao središnje mesto za informacije o medijskom obrazovanju, medijskoj pismenosti, politikama i trendovima u medijskoj i audiovizualnoj industriji.
  Cilj portala je da podstakne razgovore o medijima i sigurnom korišćenju tehnologija bez kojih je nemoguće napredovati u 21. veku. U tu svrhu, osnivači portala kontinuirano pozivaju sve čitaoce da im se pridruže i učestvuju u odabiru tema o kojima bi želeli da čitaju, kako bi portal mogao da zaživi kao zajednički projekat uredništva i čitalaca.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**
  Portal je uspešan jer ima kontinuitet u radu, uz stalno uključivanje novih aktera. Prepoznat je kao središnje mesto za učenje, inspiraciju i razmenu među korisnicima čiji broj raste iz godine

u godinu. Uz portal, AEM i UNICEF su 2018. godine pokrenuli još jedan uspešan projekat - Dane medijske pismenosti, a koji se prepliću sa portalom. Dani medijske pismenost sastoje se od tri glavna elementa: događaja (predavanja, radionice, debate, projekcije i dr), jednodnevnih radionica za učenike u medijima, i proizvodnje i distribucije obrazovnih materijala. Portal medijskapismenost.hr je glavni komunikacioni kanal Dana, na kojem se objavljuju svi tekstovi u vezi sa projektom, ali i – najvažnije – obrazovni materijali i predavanja nastali u sklopu Dana medijske pismenosti. Izradu, produkciju i distribuciju tih materijala u potpunosti finansiraju AEM i UNICEF.

- **POUKE I IZAZOVI**
  U procesu postavljanja portala nije bilo nikakvih posebnih izazova.

- **FINANSIRANJE**
  Izradu portala, odnosno stvaranje i podizanje internet stranice zajednički su finansirali Agencija za elektronske medije i UNICEF, dok od juna 2016. godine rad portala u potpunosti finansira Agencija za elektronske medije. AEM je nezavisno regulatorno telo koje se finansira direktno od industrije (medija) koje nadzire

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Budućnost portala je dobra i izgledna, a to pokazuju i podaci da čitanost portala kontinuirano raste od osnivanja, a u aprilu 2020. je zabeleženo više od 85 hiljada jedinstvenih korisnika. Važnost portala pokazala se i u doba krize i karantina zbog pandemije koronavirusa, a posebno zbog jednog od temeljnih ciljeva portala – osnaživanje građana veštinama kritičkog razmišljanja.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica*: https://www.medijskapismenost.hr/*
  E-mail: *medijskapismenost@e-mediji.hr*

NAZIV DOBRE PRAKSE
Mobilna aplikacija MUP - Sigurnost i poverenje

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**
  Mobilna aplikacija „MUP - Sigurnost i poverenje", namenjena je građanima koji putem pametnih mobilnih telefona mogu da prijave kaznena dela, prekršaje i ostale događaje iz delokruga rada hrvatske policije. Osim fotografija, aplikacija je nedavno unapređena na način da građani mogu da šalju i kratke video zapise. Aplikacija je izrađena u sklopu projekta E-policija i može se instalirati na sva tri operativna sistema (Android, iOS i OS Windows Phone). Nedavnom nadogradnjom su proširene mogućnosti kojima građani policiji mogu da prijave razne događaje kada možda iz sigurnosnih razloga nisu u mogućnosti da obave poziv.
  Aplikacija MUP – Sigurnost i poverenje je dostupna za područje Republike Hrvatske, ali nije nužno ograničena na korištenje građana RH. U primeni je u kontinuitetu od 2015. godine.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**
  Vlasnik aplikacije je Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP). Praksu sprovode policijski službenici.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**
  Sva uputstva za korišćenje mobilne aplikacije nalaze se u samoj aplikaciji, a funkcionše na način da osoba fotografiše/snimi neki događaj (poželjno je da budu uključene geografske koordinate) i aplikacijom pošalje fotografiju/snimak na centralni portal u MUP-u. Uz fotografiju/snimak građani mogu, ali i ne moraju da pošalju tekstualno pojašnjenje ili opis događaja. Policijski službenici koji pregledaju dostavljene fotografije i snimke mogu da ostvare i interakciju sa pošiljaocem, ali važno je naglasiti da je ta interakcija potpuno anonimna. Putem ove aplikacije svaka osoba putem pametnog mobilnog telefona može da dojavi razne događaje, i u situacijama kada možda iz sigurnosnih razloga nije u mogućnosti da pozove policiju na broj 192. Pomoću uključenih geografskih koordinata na pametnom telefonu te fotografisanjem okoline u kojoj se nalazi osoba kojoj je potrebna pomoć, brže ju je i lakše pronaći. Za svaku, na ovaj način zaprimljenu dojavu, policijski službenici operativno-komunikacijskih centara pri policijskim upravama, odmah procenjuju da li je potrebno hitno postupanje i šalju na postupanje nadležnoj službi, ili je odbijaju kao nevažnu.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**
  Mobilna aplikacija MUP – Sigurnost i poverenje predstavlja dobru praksu u borbi protiv neprihvatljivog govora/govora mržnje u javnom prostoru jer na inovativan način i jednostavnošću upotrebe olakšava komunikaciju između građana i policije.

- **POUKE I IZAZOVI**
  Izazovi su se odnosili na tehnički aspekt aplikacije budući da se operativni sistemi mobilnih uređaja razvijaju silovitom brzinom, a svaki proizvođač ima svoje dodatke koji mogu uticati na funkcionisanje aplikacije. Građani aplikacijom ponekad prijavljuju i događaje odnosno

probleme koji nisu u nadležnosti rada policije (najčešće iz domene komunalnih službi), no navedeno ne predstavlja problem jer je policija uvek na usluzi građanima, sarađuje sa drugim telima te se takve prijave uvek prosleđuju dalje nadležnom telu.

- **FINANSIRANJE**
  Mobilna aplikacija MUP – Sigurnost i poverenje finansirana je iz HAKOM-ovog[5] projekta razvoja širokopojasnog Interneta i delom iz sredstava Ministarstva unutarnjih poslova (nadogradnja).

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  U planu je dalji razvoj aplikacije s dodatnim funkcionalnostima budući da EU podstiče i zahteva ovaj način komunikacije sa Public Safety Answering Points (PSAP) jer omogućuje dostavu kvalitetnije i celovitije informacije.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Aplikaciju je moguće preuzeti na veb stranici *Google Play* i n*a veb stranici Ministarstva unutarnjih poslova.*
  E-mail: *pitanja@mup.hr.*

5 Hrvatska regulatorna agencija za mrežne delatnosti, *www.hakom.hr*

DOBRE PRAKSE U SRBIJI

NAZIV DOBRE PRAKSE
Inicijativa „Virtuelno postaje stvarnost“

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Digitalno nasilje i rad na njegovoj prevenciji su centralne teme inicijative „Virtuelno postaje stvarnost“. Inicijativu je pokrenula OCD Libero 2012. godine kada se i pridružila kampanji Saveta Evrope „No hate Speech Movement“ i postala deo Nacionalnog komiteta za borbu protiv govora mržnje. Od tada pa do danas, ova organizacija je razvila i implemenetirala niz neformalnih edukativnih programa čiji je cilj osnaživanje i pružanje podrške mladima da se adekvatno izbore sa izazovima digitalnog sveta. Edukovani su mladi, pre svega učenici srednjih škola. Mladi su sticali znanja i veštine o tome kako sprečiti, ali i adekvatno reagovati u slučajevima digitalnog nasilja uključujući i govor mržnje i kako podržati svoje vršnjake kojima su negativni komentari i govor mržnje upućeni. Edukovani su i odrasli, predstavnici institucija i sistema koji deci i mladima pružaju podršku i reaguju u situacijama kada je neophodna intervencija. To su u prvom redu nastavnici, zatim predstavnici Centara za socijalni rad u Srbiji, mladi pravnici, prestavnici organizacija koje su članice Mreže organizacija za decu Srbije, zaposleni u zdravstvu i predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova. Osim edukativnih radionica, sprovedena je i opsežna onlajn kampanja čiji je cilj informisanje mladih o značaju edukacije o temi zaštite od digitalnog nasilja.

  Od 2019. godine, dostupan je i onlajn program edukacije koji nudi znanja iz tri oblasti: Digitalna komunikacija, Digitalno nasilje i prevencija i Zaštita mladih od digitalnog nasilja.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Nosilac inicijative je beogradska organizacija za mlade Libero. U svom radu fokusirani su na prava mladih, njihovu zaštitu i promociju.

  Značajni partneri koji su omogućili usavršavanje, razvoj i dug život inicijative „Virtuelno postaje stvarnost“ su Savet Evrope u okviru kampanje „No hate Speech Movement“, UNICEF Srbija, Ministarstvo omladine i sporta Srbije, Mreža organizacija za decu Srbije, Gradska opština Vračar i mreža CIVILNET svojom finansijskom, tehničkom i stručnom podrškom.

  Uspeh implementacije pojedinačnih aktivnosti zasnovan je na dobroj saradnji sa brojnim ustanovama socijalnog rada, kancelarijama za mlade i srednjim školama širom Srbije.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Neformalni edukativni programi su bili u fokusu ovog projekta. Podrazumevali uglavnom radioničarski rad i/ili predavanja. Organizovane su edukacije za srednjoškolce širom Srbije usmerene na izgradnju znanja i veština za prevenciju i borbu protiv digitalnog nasilja, uključujući i govor mržnje u onlajn okruženju. Osnaživanje mladih za prenošenje znanja i iskustva vršnjacima iz oblasti ljudskih prava, kao i veština vođenja edukativnih aktivnosti za

vršnjake realizovani su u okviru TOT programa.
Edukativni programi usmereni na razvoj kapaciteta sistema za prevenciju i zaštitu dece od nasilja akreditovani su uz podršku UNICEF-a Srbija. Programi edukacije obuhvatali su subjekte koji pripadaju formalnom sistemu podrške kao što su predstavnici lokalnih timova za borbu protiv nasilja nad decom i predstavnike Centara za socijalni rad u Srbiji. Kako bi se obezbedila kontinuirana podrška, oformljen je, edukovan i akreditovan tim od 20 trenera za unapređenje rada ustanova za socijalni rad. Osim toga edukacije su organizovane i za organizacije vaninstitucionalnog tipa koje pripadaju Mreži organizacija za decu Srbije.
Sprovodi se i program edukacije prosvetnih radnika koji je usmeren na sticanje znanja i veština neophodnih da se mladima koji su predmet digitalnog nasilja pruži adekvatna podrška, ali i da se osnaže kako ne bi postali žrtve ili izvršioci digitalnog nasilja.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Godine 2012, kada se Libero pridružio evropskoj „No hate Speech Movement" kampanji, Savet Evrope koji je vodio kampanju proglasio ga je primerom dobre prakse. Od tada do danas Libero tim je edukovao više od 6000 srednjoškolaca širom Srbije. Formiran je tim od 30 vršnjačkih edukatora u 15 opština širom Srbije za vršnjačku edukaciju koja je prihvaćena u više od 150 škola u Srbiji.
  Više od 400 predstavnika lokalnih timova za borbu protiv nasilja nad decom (VAC timovi) i više od 300 radnika Centara za socijalni rad, iz 30 gradova i opština, prošlo je obuku za borbu protiv nasilja na internetu.
  Dugovečnost inicijative svakako počiva na iskustvu i ekspertizi OCD Libero. Bez obzira na to što se tim neprestano podmlađuje, proširuje i profesionalno usavršava, organizaciono iskustvo se ne prevazilazi, nego nadograđuje. Upravo učeći iz iskustva u radu sa mladima koji su ih upućivali na potrebu za većim uključivanjem roditelja i nastavnika/ca radi boljeg i pravovremenog reagovanja na slučajeve digitalnog nasilja, kreiran je program za edukaciju nastavnika kroz koji je prošlo je 70 nastavnika.
  Aktivni su i u digitalnom okruženju, 2019. godine otvorena je platforma za učenje o digitalnom nasilju namenjena socijalnim radnicima, nastavnicima, članovima VAC timova, kao i drugim stručnim licima. Kako bi informisali mlade o značaju edukacije o temi zaštite na internetu sproveli su i opsežnu onlajn kampanju koja je doprla do preko 150.000 mladih na društvenim mrežama.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Naročito na samom početku implementacije inicijative, najveći problem bio je animirati nastavnike, posebno one starije, da se zainteresuju za problem digitalnog nasilja i zloupotrebe dece. Njihova zainteresovanost je korelirala sa stepenom računarske pismenosti, a ona je u pojedinim školama bila na niskom nivou, naročito van Beograda. Sa druge strane stručnjaci iz centara za socijalni rad su lakše prepoznali potrebe najmlađih korisnika i bili su u većini slučajeva zainteresovani za saradnju sa Liberom.
  Najsperemniji za saradnju su bili mladi, učenici srednjih škola. Oni su dobro reagovali i bili spremni da razmene svoja iskustva u vezi sa digitalnim svetom. Zahvaljujući informacijama

dobijenim od učenika, kreirane su edukativne interaktivne radionice, a izbegnuta suvoparna predavanja i prezentacije koje liče na školske časove prema kojima imaju otpor. Kampanje na društvenim mrežama takođe su bile prilagođene stvarnim interesovanjima i problemima mladih.

Ono što je primetno je da sa zatvaranjem „No hate Speech Movement" kampanje Saveta Evrope i prestankom finansiranja, opada broj aktivnosti koje se i dalje realizuju u okviru ove inicijative, što je sudbina većine nacionalnih programa koji su realizovani pod okriljem ove međunarodne kampanje.

- **FINANSIRANJE**
  Inicijativu su finansijski podržali Ministarstvo omladine i sporta Vlade Republike Srbije, UNICEF Srbija i Savet Evrope.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Kao što je već pomenuto, na sajtu inicijative „Virtuelno postaje stvarnost" i dalje živi program onlajn obuke koji osim lekcija iz tri oblasti koje pokrivaju znanja potrebna za prepoznavanje i prevenciju nasilja u onlajn prostoru, obuhvata još i spisak mera i procedura o tome kako reagovati u sitaciji nasilja što predstavlja dragocen resurs za sve koji se bave obrazovno vaspitnim radom.

  Osim onlajn edukativnog programa, sama organizacija Libero izgradila je svoje kapacitete u oblasti omladinskog onlajn aktivizma i značajno ih koristi u svom radu na zaštiti i promociji prava mladih.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica: *http://virtuelnopostajestvarnost.org/*
  Kontakt osoba: Miloš Pavlović, *office@libero.org.rs*

NAZIV DOBRE PRAKSE
„Anonimna mržnja" i „H8index Baza verbalnog nasilja"

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**
  Projekat „Anonimna mržnja"[6] realizovan je od novembra 2017. do oktobra 2018. godine. Radi se o slojevitom projektu nevladinog sektora čiji su ciljevi i aktivnosti bile usmerene u nekoliko pravaca. U prvom redu, da se stručnoj i široj javnosti ukaže na rasprostranjenost govora mržnje na internetu, prevenstveno na informativnim internet portalima i društvenim mrežama u Srbiji. Uočavajući potrebu javnosti da se informiše i aktivno uključi u borbu protiv negativnih posledica širenja ekstremističkih stavova i ideologija, otvoren je i veb portal H8index - Baza verbalnog nasilja, posvećen problemima diskriminacije, a posebno govoru mržnje na Internetu. Važno je napomenuti da u momentu pisanja ovog izveštaja H8index portal i dalje funkcioniše. Radilo se i na uspostavljanju saradnje sa relevantnim institucijama koje su nadležne za suzbijanje govora mržnje i izvršena je analiza njihove dotadašnje prakse. Tokom realizacije projekta, kreirane su i Preporuke za unapređenje politike kažnjavanja za govor mržnje na internetu i unapređivanje informisanja javnosti o zastupljenosti govora mržnje i ekstremizma na internetu kao i načinima zaštite od takvih postupaka

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**
  Realizatori ovog projekta su Beogradski centar za ljudska prava (Beogradski Centar) i Centar za nove medije Liber (Liber) – dve organizacije civilnog društva sa različitim iskustvima i poljima delovanja. Za 25 godina koliko postoji, Beogradski centar nastoji „da podigne svest građana o značaju i dometima ideje ljudskih prava i individulanih sloboda i stvori klimu za njihovo puno uvažavanje"[7]. Centar za nove medije Liber, od 2008. godine kada je osnovan radi na promociji blogova, odgovornog korišćenja interneta i digitalne pismenosti. Sa pojavom društvenih medija, Liber se fokusira na izučavanje fenomena u vezi sa društvenim mrežama i sve aspekte nihovog korišćenja.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**
  Aktivnosti su bile grupisane u tri celine; u prvoj su prikupljene i analizirane informacije o govoru mržnje – vesti koje su odabrani internet portali delili na svojim zvaničnim Facebook stranama i komentari koje su pojedinci ostavljali na ove vesti. Uzorkovanje jedinica analize

6 Informacije o projektu prikupljene sa sajta Beogradskog centra za ljudska prava i iz publikacije „ANONIMNA MRŽNJA Mehanizmi zaštite od govora mržnje na internetu"
http://www.bgcentar.org.rs/anonimna-mrznja-prijavi-govor-mrznje-na-internetu/ [pristupljeno 15.maja.2020.]
http://www.bgcentar.org.rs/anonimna-mrznja/ [pristupljeno 14.maja.2020.]
Stojković, M., Pokuševski, D. (2018). Anonimna mržnja – Mehanizmi zaštite od govora mržnje na internetu. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. Dostupno na: http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2018/12/Anonimna-mrznja-FINAL-S.pdf

7 http://www.bgcentar.org.rs/o-nama/ [pristupljeno 15. maja 2020.]

koje se radilo softverski, po unapred zadatim kriterijumima i statističku obradu rezultata istraživanja sprovodio je Liber. Beogradski centar je potom, dubinski po zadatim varijablama analiziro vesti i komentare koji su ukazivali na mogućnost postojanja govora mržnje, kako bi se odabrali strateški slučajevi na kojima mogu da se testiraju tri mehanizma zaštite od govora mržnje na internetu: pritužba Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, žalba Savetu za štampu i krivična prijava. Upravo saradnja sa ovim institucijama u čijoj nadležnosti je suzbijanje govora mržnje i analiza njihove dotadašnje prakse činila je drugu grupu aktivnosti. Kao rezultat, tokom trajanja projekta, podneto je šest pritužbi Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, tri žalbe, i četiri krivične prijave. Uzimajući u obzir rezultate sprovedenog istraživanja, analizu prakse navedenih institucija i regulatora, kao i analize postupanja po podnetim pritužbama, prijavama i tužbama, u okviru treće grupe aktivnosti projektni tim je sačinio dokument sa preporukama za unapređenje politike kažnjavanja za govor mržnje na internetu koje unapređuju tri njena bitna segmenta; doprinose izmeni politike nekažnjavanja, obaveštenosti javnosti o zastupljenosti govora mržnje i ekstremizma na internetu kao i načinima zaštite od takvih postupaka.
Liber je bio zadužen za kreiranje, uređivanje i održavanje H8index - Baze verbalnog nasilja.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**
  Odluke i mere koje su Poverenik za zaštitu ravnopravnosti i Savet za štampu doneli po pritužbama i žalbama Beogradskog centra predstavljaju značajan korak u borbi protiv govora mržnje na internetu. Postupak pred Poverenikom ocenjen je kao efikasan i adekvatan mehanizam zaštite, ali samo u slučajevima kada se radi o postupku protiv osoba kojima je moguće utvrditi identitet. U ostalim slučajevima, njegov obim je sužen. Poverenik je tokom implementacije projekta izvršio i analizu propisa koji se odnose na ovu oblast i sačinio Preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti za internet portale[8]. Preporuke mera upućene su svim registrovanim internet portalima i "nalažu da je potrebno preduzeti sve potrebne mere u cilju sprečavanja objavljivanja sadržaja i komentara korisnika na internet portalu i profilima na društvenim mrežama, kao i uklanjanja onih komentara koji su već objavljeni čime se takvi sadržaji i komentari čine dostupnim javnosti, koji po svojoj prirodi mogu da podstiču mržnju ili nasilje protiv lica ili grupa lica zbog njihovog ličnog svojstva ili izazivaju strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje." [9]

- **POUKE I IZAZOVI**
  Istovremeno krivično-pravna zaštita se nije pokazala kao najefikasniji mehanizam zaštite u slučajevima govora mržnje zbog dugotrajnosti postupka. U toku trajanja projekta su podnete četiri tužbe. Tek po završetku projeta Beogradski centar je dobio informaciju da je jedna od njih

8 Preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti za internet portale, dostupno na http://ravnopravnost.gov.rs/rs/preporuka-mera-za-ostvarivanje-ravnopravnosti-za-internet-portale/

9 Stojković, M., Pokuševski, D. (2018). Anonimna mržnja – Mehanizmi zaštite od govora mržnje na internetu. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. Dostupno na: http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2018/12/Anonimna-mrznja-FINAL-S.pdf
Str 58.

odbačena, a bilo kakve informacije o preostale tri, i do dana pisanja ovog izveštaja su izostale. (Mada ovaj mehanizam zaštite je jedini koji se može upotrebiti kada se radi o osobama čiji identitet nije poznat.)
Stoga u svojim zaključcima i preporukama, projektni tim naglašava da se „borba protiv govora mržnje ne može svesti isključivo na pravne mehanizme zaštite", već ih „treba koristiti kao supsidijarni vid borbe, dok bi primarno sredstvo predstavljale preventivne mere zaštite od diskriminacije uključujući i edukaciju"[10] . Edukacija bi trebala da obuhvata edukaciju građana, edukaciju urednika onlajn medija, ali i pripadnika policije i tužilaštva. Treba raditi i na unapređenju samoregulativnih mehanizama onlajn medija, ali i onih koji omogučavaju samim korisnicima da reaguju na govor mržnje.

- **FINANSIRANJE**
  Projekat je finansirala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Obzirom na to da su rezultati istraživanja pokazali da se govor mržnje daleko češće sreće na društvenim mrežama medija, a da mediji, odnosno njihovi urednici, sopstvene društvene mreže ne posmatraju kao deo medija, odnosno odbijaju obavezu moderiranja tu objavljenih sadržaja, Beogradski centar planira nastavak aktivnosti u smeru edukovanja medijskih radnika u pravcu moderiranja govora mržnje, ali njihovog aktivnog uključivanja u preveniranje ovih oblika ponašanja. H8index - Baza verbalnog nasilja nastavila je da živi i po završetku realizacije projekta, na koju i dalje stižu prijave govora mržnje, i istovremeno predstavlja odličnu bazu podataka koja se može koristiti u istraživačke svrhe. skog onlajn aktivizma i značajno ih koristi u svom radu na zaštiti i promociji prava mladih.

- **INFORMACIJE I K***ONTAKTI*
  Internet stranica: http://www.bgcentar.org.rs/
  Kontakt osoba: ***Dušan Pokuševski,*** *dusan@bgcentar.org.rs*

10 Ibid, str 84.

NAZIV DOBRE PRAKSE
Dekonstrukcija lažnih vesti (Fake News Tragač)

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Od svog osnivanja 1998. godine Novosadska novinarska škola kroz različite tipove aktivnosti afirmiše komunikaciju bez diskriminacije, netolerancije i neprijateljstva. U onlajn sferu borbe protiv govora mržnje zvanično je zakoračila 2014. godine kao jedan od kontributora velikog istraživanja „Hate speech in online media in South East Europe" u kojem su identifikovani osnovni trendovi i primeri govora mržnje u onlajn medijima na Zapadnom Balkanu i Turskoj[11] . Značajan broj od 200 projekata koji je ralizovala, bio usmeren na kapacitiranje različitih ciljnih grupa, medijskih radnika, predstavnika OCD i mladih za prevenciju i borbu protiv govora mržnje. Zbog rastućeg trenda napada na novinare u onlajn prostoru, 2019.godine objavljen je „Priručnik za novinare i novinarke: mehanizmi zaštite od onlajn nasilja" [12] kao svojevrstan vodič kroz postojeće pravne propise koji mogu pomoći novinarima suočenim s bilo kojim oblikom onlajn nasilja.

  Međutim kao specifičan i posve usmeren na onlan prostor od 2017. godine funkcioniše portal Fake News Tragač koji se pozicionirao kao neka vrsta nezavisnog posmatrača koji dekonstruišući lažne i manipulativne medijske sadržaje, edukujući medijske radnike i publiku da kritički analiziraju/čitaju vesti i proveravaju izvore, daje značajan doprinos u borbi protiv govora mržnje.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Fake news tragač je svoj život započeo kao jedna od projektnih aktivnosti, ali je Novosadska novinarska škola ubrzo shvatila da njegov značaj prevazilazi okvire jednog projekta. Zbog toga je oko Fake News Tragača okupila tim mladih ljudi, edukatora i novinara, i poseban tim koji upravlja programom koji omogućavaju realizaciju edukativnih programa i kontinuranirano objavljivanje sadržaja na portalu.

  Fake news tragač je od 31.05.2018 upisan u Registar medija Agencije za privredne registre Srbije.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Redakcija Fake njuz tragača svakodnevno prati izveštavanje tradicionalnih i onlajn medija, i analizira tačnost objavljenih informacija. Analizira se autentičnost izvora, iznetih činjenica, fotografija i video materijala. Na portalu se objavljuju analitički tekstovi u kojima se dekonstruišu netačne informacije iznete u medijskim objavama. Analiziraju se i dekonstruišu i objave na društvenim mrežama, u slučajevima kada se radi o lažnim i manipulativnim informacijama objavljenim na zvaničnim profilima značajnih subjekata društveno-političkog života u Srbiji.

---

11 Lani, R. (ur.) (2014). Hate Speech in Online media in South East Europe. Tirana: Albanian Media Institute. Dostupno na: http://www.institutemedia.org/2019/12/08/a-book-about-hate-speech-in-online-media/.

12 Stojković, M., Janjatović Jovanović, M. (2019) Mehanizmi zaštite od onlajn nasilja, Priručnik za novinare i novinarke. Novi Sad, Novosadska novinarska škola. Dostupno na: https://www.novinarska-skola.org.rs/sr/publication/mehanizmi-zastite-od-onlajn-nasilja/

Upravo one su se pokazale kao najčešći izvori lažnih informacija koje sadrže i / ili provociraju komentare pratilaca sa elementima govora mržnje.
Osim kratkih dekonstrukcija, istraživački tim sprovodi i tematska istraživanja čiji cilj da se utvrde manipulativni trendovi koje koriste pojedinačni mediji ili kojima se prate određene teme.
Paralelno se realizuju edukativne aktivnosti – medijskih radnika i studenata novinarstva koji se obučavaju za rad na Tragaču, ali i članova drugih redakcija kako bi se povećale njihove kompetencije i izbeglo objavljivanje lažnih i manipulativnih sadržaja u medijima iz kojih dolaze. Edukuju se i mladi – učenici osnovnih i srednjih škola – o tome kako da prepoznaju lažne i manipulativne sadržaje, ali i kako da preuzmu odgovornost za kreiranje sopstvenih sadržaja, uključujući i prevenciju sajber maltretiranja i govora mržnje.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Samo u 2019. godini tim Fake news tragača je istražio 163 manipulativna sadržaja i u širenju dezinformacija uhvatio 177 medija, koji su zbirno posmatrano 726 puta kreirali ili preneli neistine. Širok repertoar tema i oblasti iz kojih dolaze pokrivaju novinari saradnici koji su se vremenom specijalizovali za određene oblasti, a tekstovi prolaze strogu uredničku kontrolu kojom se procenat grešaka svodi na najmanji mogući nivo. Ova tačnost iznetih informacija je kamen temeljac na kojem se gradio odnos poverenja sa publikom. Svaki objavljen tekst praćen je i odgovarajućom objavom na društvenim mrežama koje ne služe isključivo kao sredstvo promocije, nego omogućavaju i aktivnu participaciju (engagement) publike koja predlaže teme i konkretne slučajeve za analizu, što uvećava njenu lojalnost i produžava život objavljenih dekonstrukcija.
  U prethodne dve godine je iz ove oblasti edukovano oko 80 medijskih radnika i studenata novinarstva, a na 22 radionice održane u 20 škola u 14 gradova u Srbiji edukovano je 492 učenika i 27 nastavnika osnovnih i srednjih škola.
  Edukativni segment sajta „Dekonstrišite sami“ , ali i analize objavljene na Tragaču koriste nastavnici u nastavi izbornog programa „Jezik, kultura i mediji“ koji je nedavno uveden kao izborni predmet u gimnazijama u Srbiji, jer se uklapaju u kurikulum ovog programa.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Sama osnovna postavka da se prate sadržaji objavljeni na dnevnom nivou nosi sa sobom određene izazove. Prvo, u Srbiji je registrovano preko 1500 medija, i nemoguće je pratiti sve njihove objave. Teme kojima se pojedinačne dekonstrukcije bave, uslovljene su objavama u medijima. Samo u istraživanjima Tragačev tim određuje tematski fokus analize, tako da se analize koje se odnose na predrasude, diskriminaciju i govor mržnje sprovode ređe nego što značaj ove teme nalaže.
  Postoje informacije i koje je prilično teško ili nemoguće analizirati. Dobar primer su (dez) informacije o migrantima koje se šire društvenim mrežama, a jako teško se proveravaju i kod samih migranata (što zbog jezičke barijere, što zbog nedostupnosti izvora), ali i kod nadležnih institucija koje jednostavno nemaju odgovor na neka pitanja.
  Kao ozbiljan problem koji se pojavio tokom rada je problem ugrožavanja bezbednosti urednika, novinara angažovanih na Tragaču ali i tima Novosadske novinarske škole. Registrovani su

incidenti od komentara botova određenih interesnih grupa, kako na društvenim mrežama Tragača, tako i na ličnim profilima urednika i novinara, javne prozivke na portalima za ograničenu upotrebu, ali i pretnji fizičkim nasiljem upućenih uredniku portala lično, zbog čega su podnete odgovarajuće prijave policiji.

- **FINANSIRANJE**
  Aktivnosti Fake News Tragača je kroz različite projekte finansiralo nekoliko donatora, među kojima su Fondacija za otvoreno društvo, Srbija; Netherlands' Fund for Regional Partnership – MATRA, National Endowment for Democracy – NED i Hedaya uz finansijsku pomoć EU.
  ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE
  Popularnost Fejk njuz tragača, poverenje publike ali i objektivna potreba da se na ovaj način odgovori na proizvodnju lažnih medijskih sadržaja za sada obezbeđuju dovoljnu finansijsku podršku donatora što omogućava njegov kontinuirani rad.
  Edukativne aktivnosti će nastaviti da se ostvaruju u okviru programa medijske pismenosti koji je jedan od stubova rada Novosadske novinarske škole, s tim da će akcenat u drugoj polovini 2020. godine biti postavljen na edukovanje budućih dopisnika Tragača iz različitih gradova Srbije (Subotice, Zrenjanina, Kragujevca i Novog Pazara). Takođe, planirana je izrada novog sajta, kao i mobilne aplikacije putem koje će čitaoci moći da prijavljuju sumnjive sadržaje, ali i da čitaju nove analize.

- **INFORMACIJE I KONTAKT**
  Internet stranica: *https://fakenews.rs/*
  Kontakt osoba: Stefan Janjić, *stefan@fakenews.rs*

NAZIV DOBRE PRAKSE
Kampanja protiv mržnje na Jutjubu - spotovi „Klikbejt“ i „Drama“

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  DW akademija od 2017 godine u Srbiji i regionu Zapadnog Balkana sprovodi projekat „Mladi mediji – mediji sa mladima i za mlade“ čije su aktivnosti usmerene na osnaživanje kapaciteta medija da pokrivaju teme značajne za mlade, kao i mladih da kritički konzumiraju medijske sadržaje.

  Pod okriljem ovog projekta, osam mladih infuensera iz Srbije 2019. godine je pokrenulo kampanju protiv govora mržnje i agresivnosti na jutjuberskoj sceni.

  Snimljena su i objavljena dva video klipa: u aprilu 2019. godine „Klikbejt“, a u septembru iste godine „Drama“ u kojima autori oslikavaju, neretko čak i apsurdne, strategije koji se koriste za prikupljanja što većeg broja pratilaca (koji se direktno reflektuje na prihode jutjubera). Cilj im je bio da ukažu na odgovornost jutjubera, ne samo onih već etabliranih, već i mladih koji tek počinju da se bave ovim „poslom“ za sadržaje koje objavljuju, ali i podstaknu javnu diskusiju o etički prihvatljivim i neprihvatljivim sadržajima.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Osim DW akademije, u implementaciju projekta „Mladi mediji“ u okviru kojeg je pokrenuta kampanju protiv govora mržnje i agresivnosti na jutjuberskoj sceni, učestvuju i lokalni partneri: Asocijacija medija, LokalPress, Savet za štampu i Krovna organizacija mladih Srbije.

  Sama kampanja, odnosno video klipovi su proizvod grupe jutjubera koju čine Najbolji Ortaci, Cone, Dex Lik, Dule AXE, Duxa, Jenni Martin i KovalskA. Radi se o osam mladih ljudi koji imaju svoje jutjub kanale, čiji se pojedinačni broj subskrajbera kreće od 48 do 418 hiljada. Međutim broj njihovih fanova nije ono što ih je zapravo kvalifikovalo za učešće u ovom projektu, već činjenica da su sami ukazali potrebu za samoregulacijom jutjuberske scene i volja da povodom toga nešto i preduzmu.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Mada se sama kampanja jutjubera može posmatrati kao samostalni projekat, ona je neraskidivo povezana sa DW akademijom, programima koje sprovodi u Srbiji i zemljama Zapadnog Balkana i projektom „Mladi mediji“.

  Jer, jedna od aktivnosti ovog projekta je i Brave New Media Forum koji se organizovao u više navrata. Na Forumima su otvarane različite teme. Među ostalima mladi učesnici iz regiona diskutovali su o mogućnostima saradnje tradicionalnih i novih medija, ali i o odgovornosti medija, uključujući i odgovornost kreatora sadržaja na „novim medijima“. U prvom redu na jutjub sceni u Srbiji na kojoj gotovo u potpunosti izostaje uvažavanje etičkih principa, čak i osnovne pristojnosti, a govor mržnje se preliva iz direktnog obraćanja jutjubera u komentare pratilaca, koji u najvećem broju ne prelaze osnovnoškolski uzrast.

  Kada se iskristalisala ideja o snimanju video klipova i okupila grupa autora oko zajedničke ideje, DW akademija je finansirala njihovu produkciju.

  Sami tekstovi i muzika su proizvod grupnog rada influensera koji u spotu učestvuju. Kritički

su orjentisani prema nepristojnom, bizarnom, agresivnom ponašanju jutjubera i sličnim strategijama koje se koriste za kreiranje „klikbejt“ sadržaja, kao i „reakcija“ videa u kojima se negativno komentariše sadržaj nekog drugog jutjubera. Premijerno su prikazani na Balkan Tube Festivalima; „Klikbejt“ na onom održanom u Sarajevu, a „Drama“ u Beogradu (2019) te su potom objavljeni i na jutjubu. I u momentu pisanja ovog izveštaja, još uvek dobijaju po neki svež komentar.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Ako se ima u vidu da mladi uzrasta od 9 do 17 godina u Srbiji potroše u proseku 78% svog ukupno provedenog vremena na internetu[13] gledajući video snimke, odabran je dakle odgovarajući medij da se dopre do mladijh koji su bili primarna ciljna grupa. Prema informacijama na njihovim jutjub kanalima, sami autori/učesnici video klipova zajedno imaju nešto malo manje od 1,5 miliona subskrajbera. Odabran je dobar format, spotovi su kreirani u formi rep-pesama, jezikom kojim jutjuberi inače komuniciraju sa mladima. U vreme pisanja ovog izveštaja „Klikbejt“ je imao 2.920.888 pregleda a „Drama“ 2.832.926 što je verovatno čini onlajn kampanjom za borbu protiv govora mržnje usmerenu prema mladima kampanjom koja je doprla do najvećeg broja pripadnika ove ciljne grupe u Srbiji. Sudeći po broju komentara koji ih prate, pokrenuli su mlade na diskusiju. Međutim pregledom sadržaja komentara može se zaključiti da je broj onih u kojima se mladi bave kritikom govora mržnje, etikom, prihvatljivim ili neprihvatljivim sadržajima, relativno mali.

- **POUKE I IZAZOVI**

  Pokrenuli su i diskusiju među jutjuberima, na žalost, ne u pravcu samokritike, već kritike drugih. Mada su sami kreatori videa u nekoliko navrata isticali da njihov cilj nije bio da „prozivaju određene osobe, nego postupke“ - prve reakcije su bile „reakcije“, drugi su direktno kritikovali druge. A oni koje su u reakcijama direktno prozvali, objavili su svoje reakcije i pokrenuli „dramu“. Među njima prednjači jutjuber Baka Prase, koji sam trenutno broji 1.770.000 subskrajbera, i koji je obračun počeo seksističkim, neumesnim i bizarnim komentarima na račun „koleginice“ koja ga je kritikovala, a zatim nastavio „prozivku“ pripadnika grupe koja je vodila kampanju. Vrhunac je bio kada je u jednom od svojih videa ugostio članove grupe „Levijatan“ koja se deklarativno zalaže za prava životinja, a objektivno predstavljaju agresivno-desničarsku organizaciju čije su članovi bili i privođeni zbog svojih aktivnosti. Dakle jedna takva grupa je dobila priliku da se, na jutjub kanalu Bake Praseta – dakle po direktnoj preporuci svog idola, obrati mladima. Njihov zajednički nastup rezultirao je zaključcima da iza cele priče stoje „neprijatelji Srba i Srbije“, satanisti i naravno „strani plaćenici“ koji sve to rade da bi zaradili 500 evra i „podmetnuli nogu Bogdanu“ koji je „institucija“. Sa jutjuba se diskusija koja je obilovala govorom mržnje, prelila na druge društvene mreže, a potom i u jedan broj tradicionalnih medija (uključujući i njihova

13 Kuzmanović, D, Pavlović, Z, Popadić, D. i Milošević, T. (2019). Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji: rezultati istraživanja Deca Evrope na internetu. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Dostupno na: https://www.unicef.org/serbia/media/12511/file/koriscenje_interneta_i_digitalne_tehnologije_kod_dece_i_mladih_u_Srbiji.pdf.

onlajn izdanja), a njihov doseg je bio daleko veći od dosega same kampanje.
Dakle, ispostavilo se da je ovo aktivnost čiji rizici nisu bili do kraja sagledani, čime je otvoren prostor i za kontra-kampanju. Istovremeno, zahvaljujući uključivanju tradicionalnih medija, otvoren je prozor kroz koji i odrasli (na primer roditelji i nastavnici) mogu da zavire u deo života u kome su mladi aktivni učesnici, i deluju korektivno.

- **FINANSIRANJE**
  Projekat „Mladi mediji“ finansira German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ).

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  DW akademija je organizacija čije iskustvo i dobri rezultati omogućavaju kontinuranu finansijsku podršku koja je neophodna za nastavak aktivnosti. Zajedno sa lokalnim partnerima nastavljaju implementaciju projekta „Mladi mediji” u periodu od 2020. do 2022. godine, sa novim fokusom na regionalnu saradnju medija koji se obraćaju mladoj publici. Jedna od aktivnosti biće i podsticanje kreiranja novih, inovativnih (informacionih i participativnih) formata za mlade, uključujući i socijalno ugrožene grupe, tako da će jedan deo aktivnosti svakako biti usmeren na onlajn sferu.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranice:
  https://www.dw.com/en/dw-akademie-in-serbia-and-the-western-balkans/a-18497351
  https://www.dw.com/sr/klikovi-ali-i-odgovornost/a-48346807
  Kontakt osoba: Klaus Dahmann, *klaus.dahmann@dw.com*

DOBRE PRAKSE U OSTALIM EVROPSKIM DRŽAVAMA

NAZIV DOBRE PRAKSE
„SCAN“ (više država članica EU)

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Projekat „sCAN“ („Platforms, Experts, Tools: Specialised Cyber-Activists Network“) spajao je niz aktivnosti namenjenih sakupljanju i razmeni stručnog znanja, alata i metodoloških pristupa na temu mržnje na internetu i međunarodnom razvoju efikasnih praksi iz oblasti prepoznavanja, analize, prijavljivanja i suprotstavljanja govoru mržnje na intenetu. Na osnovu uspešnih aktivnosti iz prošlosti, projekat je težio daljem razvoju inicijativa građanskog društva i prenosu ideja i jačanju saradnje između organizacija na evropskom nivou. Pre svega projekat je time predviđao zajednički razvoj efikasnog alata za otkrivanje i nadzor nad govorom mržnje na internetu, jačanje aktivnosti monitoringa odazivanja društvenih mreža na prijave govora mržnje koje koordinira Evropska komisija i nadgradnju znanja partnera u prepoznavanju i razumevanju trendova internet mržnje na međunarodnom nivou. Izvedene su analize pojavljivanja različitih oblika govora mržnje na internetu, obrazovanja, diseminacije sadržaja i objavljene publikacije. Osim samih partnerskih organizacija i drugih organizacija građanskog društva kojima su ciljevi projekta namenjeni, bila je naslovljena i druga zainteresovana javnost, pre svega osvešćivanjem i razvojem internet obrazovanja za pojedince, moderatore i mentore preko platforme Facing Facts Online.

  Aktivnosti su bile predviđene za period od 2018. do 2020. godine i obuhvataju saradnju partnera iz država: Austrija, Belgija, Hrvatska, Češka, Francuska, Nemačka, Italija, Letonija i Slovenija.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Projekat je koordinisala francuska organizacija LICRA (International League against Racism and Antisemitism), a aktivnosti su implementirale partnerske organizacije iz različitih evropskih država: ZARA (Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit, Austrija), CEJI-A (Jewish contribution to an inclusive Europe, Belgija), Kuća ljudskih prava Zagreb (Hrvatska), Romea (Češka), Respect Zone (Francuska), jugendschutz.net (Nemačka), CESIE (Italija), Latvian Centre For Human Rights (Letonija) i Univerzitet u Ljubljani – Fakultet društvenih nauka (Slovenija). Kao pridruženi partner učestvovalo je i udruženje INACH (International Network against Cyber Hate).

  Projekat je tako povezivao organizacije koje na nacionalnom nivou deluju u oblasti govora mržnje, a međusobno se povezuju i međunarodno. Mnogi od učesnika su međusobno u prošlosti već sarađivali i povezani su u okviru krovnog udruženja INACH.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Partnerske organizacije su doprinosile ukupnoj analizi pojava i mogućnosti odazivanja na govor mržnje na internet portalima analizom nacionalnih trendova po pojedinim razmatranim oblastima. Imajući u vidu aktuelne društveno-političke događaje koordinator je partnerima dostavio uputstva za analizu izabranog fenomena na nacionalnom nivou, a pojedinačne

doprinose zatim spojio u zajedničku analitičku objavu opažanja svih učesnika. Bili su sakupljeni i objavljeni [14] doprinosi na teme: Govor mržnje protiv Roma na internetu, Neprijateljska ontologija, Postojeći automatski sistemi za nadzor govora mržnje na internetu, Alternativne platforme/društvene mreže, Tačke neprijateljstva – odgovornost javnih ličnosti na internetu, Intersekcionalni govor mržnje na internetu, Trendovi govora mržnje u vreme pandemije Covid-19.

Pored toga partneri su učestvovali i na više izvođenja monitoringa sa praćenjem odziva društvenih mreža na prijave govora mržnje, po ugledu na monitoringe Evropske komisije. Na tu temu partneri LICRA, CESIE i CEJI organizovali su i edukacija za članove organizacija učesnica (u Beču, u Briselu, Parizu i Palermu) koja su vodili stručnjaci partnera ZARA, a objavljen je i Priručnik za osposobljavanje.

Razvijene su i izvedene i druge edukacije na internetu, sa ciljem da se poboljša kapacitet organizacija građanskog društva i pojedinaca u odazivanju na govor mržnje na internetu. Već postojeća platforma sa internet obrazovanjem za pojedince Facing Facts Online bila je u okviru projekta prevedena na nemački i francuski jezik i prilagođena nacionalnim kontekstima u saradnji sa partnerima iz Nemačke, Austrije i Francuske. Uspostavljen je i internet kurs moderiranja internet govora mržnje na engleskom i francuskom jeziku takođe preko platforme Facing Facts Online.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  U sklopu projekta međunarodna saradnja organizacija iskazala se kao uspešna, jer su sve one po svojim mogućnostima doprinele zajedničkom cilju razmene znanja i informacija kao i razvoju dobre prakse suočavanja sa govorom mržnje na internetu na međunarodnom nivou. Partneri dolaze iz različitih okruženja i imaju u svojim državama različite uloge i snagu delovanja, što je još dodatno doprinelo obezbeđivanju raznolikosti pogleda i doprinosa.

  Pripremljeni analitički doprinosi predstavljaju struktuiran pregled stanja po izabranim temama o govoru mržnje u državama koje su učestvovale. Opisane oblasti su relevantne i aktuelne, uvažavaju razvoj društveno-političkih okolnosti u Evropi i obuhvataju raznolika gledišta govora mržnje na internetu. Javnom objavom dostupne su javnosti i organizacijama koje bi tema mogla zanimati, isto kao i drugi materijali na temu suprotstavljanja govoru mržnje na internetu koji služe kao izvor informacija i saveta korisnicima.

  Izvedeni monitorinzi omogućuju dodatan uvid u odazivanje izabranih društvenih mreža na prijave govora mržnje, van zvaničnih monitoring projekata Evropske komisije i tako dopunjavaju već sakupljene podatke. Edukacije koje je sprovela organizacija ZARA, omogućila su učenje i izvođenje monitoringa i onim organizacijama koje u tome još nisu učestvovale. Istovremeno, takvi zajednički događaji su članove partnerstva još dodatno povezali i omogućili i neformalni prenos znanja i iskustava i obezbedili dodatna formalna i neformalna međunarodna povezivanja.

14 http://scan-project.eu/resources-and-publications/

- **POUKE I IZAZOVI**
  Nije identifikovano

- **FINANSIRANJE**
  Projekat finansira Generalni direktorat Evropske komisije [15] za pravosuđe i potrošače, u okviru programa Evropske unije Rights, Equality and Citizenship (2014. do 2020). Deo aktivnosti kofinansiran je od strane nekih nacionalnih organizacija.
  Po podacima Evropske komisije ovaj „sCAN" projekat finansirala je u visini od 603.942,40 EUR, sa različitim udelima po partnerima (detaljnije u dokumentu).

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Objavom nalaza različitih aktivnosti u sklopu projekta on obezbeđuje organizacijama i široj javnosti uvid u tadašnje trendove i iskustva, na osnovu čega se mogu nadalje razvijati kapaciteti građanskog društva za odazivanje na govor mržnje. Koordinatori osim toga rezimiraju informacije u preporuke relevantnim učesnicima (Evropska unija, nacionalne vlade, javne ličnosti, društvene mreže, mediji) da bi preduzimali mere za razvoj efikasnog odazivanja i sprečavanja govora mržnje na internetu. Partneri na projektu, na osnovu iskustava i donetih zaključaka, planiraće i dalje inicijative i projekte, kojima žele da dodatno povećaju svoj doprinos razvoju alata za praćenje, analizu i odazivanje na govor mržnje na internetu.
  Međunarodna povezivanja organizacija koje učestvuju koja su nastala ili se učvrstila u sklopu izvođenja projekta, imaju visok potencijal razvoja u dalja partnerstva i saradnje, kako na tretiranom području, tako i van njega, na drugim zajedničkim tačkama

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica: *http://scan-project.eu/*
  Kontakt: *http://scan-project.eu/contact/*

15 https://ec.europa.eu/research/participants/portal/doc/call/rec/rec-rrac-online-ag-2017/1827625-rec-rrac-online-ag-2017_-_abstracts_of_selected_proposals_en.pdf

NAZIV DOBRE PRAKSE

Media Diversity Institute: „DeTact“ i „Get the Trolls Out!“ (više evropskih država)

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Projekt „DeTACT“ okuplja organizacije civilnog društva, tehnološke stručnjake i akademske institucije sa zajedničkim ciljem razvoja inovativnih metoda praćenja i reagovanja na govor mržnje na internetu. Prvenstveno se obraća korisnicima interneta koje želi da edukuje o mogućnostima i da ih podstakne na delovanje kada naiđu na sadržaje mržnje. Projektne aktivnosti predviđene su od septembra 2019. do septembra 2021. i to na evropskom nivou.

  „Get the Trolls Out“ slično adresira reakcije na sadržaj mržnje na internetu, ali se usresređuje na versku netrpeljivost. Kao projekat odvijao se u dve faze, prva od 2015. do 2016, a druga od 2017. do 2019. Prvi deo bio je namenjen reagovanju na antisemitizam, a u drugoj se fazi područje proširilo na versku mržnju uopšte, osim antisemitizma, posebno i na antihrišćanstvo, antiislamizam i antimigrantske sadržaje. Inicijative u sklopu projekta pre svega nastoje da uključe mlade na evropskom nivou da identifikuju i reaguju na sadržaje mržnje predstavljanjem činjenica i uključivom retorikom.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Media Diversity Institute je međunarodna nevladina organizacija. Osnovana je sa sedištem u Ujedinjenom Kraljevstvu (London). Deluje i putem organizacije Media Diversity Institute Global sa sedištem u Belgiji (Brisel), a ima kancelarije i u Sjedinjenim Državama (Boston), Srbiji (Beograd) i Jermeniji (Jerevan).

  Media Diversity Institute teži ka raznovrsnom i uključivom medijskom izveštavanju o temama i pitanjima raznolikosti rasa, religija, etničkih grupa, društvenih razreda, dobi, invalidnosti, pola i polnog identiteta. Posebno su aktivni u projektima koji se bave praktičnim pristupima reagovanja na negativne stereotipizacije i dezinformacije, promovišu bolju zastupljenost manjina u medijima, medijsku i informacionu pismenost i razvijaju rasprave o medijskoj raznolikosti.

  Na projektu „DeTACT“ učestvuju partneri iz različitih sektora - Media Diversity Institute, tehnološko preduzeće Textgain i iz akademske sfere Univerzitet u Antverpenu, Karel de Grote Hogeschool, Univerzitet Hildesheim, KdG (University of Applied Sciences and Arts) i istraživačka agencija EMMA.

  „Get the Trolls Out“ uključuje učestvovanje Media Diversity Institute, Center for Independent Journalism (CIJ), International League against Racism and Anti-Semitism (LICRA), Karpos, Amadeu Antonio Stiftung, European Union of Jewish Students (EUJS), European Network on Religion and Belief; aktivnosti podržavaju i Savet Evrope i No Hate Speech Movement.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  a) Projekt „DeTACT“ (Detect Then ACT) predviđa razvoj veštačke inteligencije za praćenje i analizu govora mržnje na internetu, a na temelju toga oblikovanje preporuka za odgovarajuću reakciju na mržnju. Kako bi podstakli internetske korisnike na akciju protiv govora mržnje, implementiraće inovativne pristupe koji su posebno bliski mladima. Internetske kampanje i

oblikovanje zajednica influensera sa odgovarajućim znanjem o rešavanju rasizma i ksenofobije na društvenim mrežama igraće važnu ulogu u tome. Takođe će se organizovati obuka za uspešno otkrivanje i reagovanje na govor mržnje na internetu na engleskom, francuskom, holandskom, nemačkom i mađarskom jeziku. Fokusiraće se uglavnom na savremene oblike kontranaracije - u dizajnu memova, videa i drugog medijskog materijala koji podstiče pozitivan diskurs na internetskim portalima.
b) Različite aktivnosti iz obe faze projekta „Get the Trolls out" uključuju praćenje različitih oblika medija i snimanje pojave diskursa mržnje, odgovaranje na njega najprikladnijim mehanizmima (prezentacija, izveštavanje moderatorima, kontranacija…), kreiranje i širenje satiričnih crtanih filmova, memova i slika, organizaciju radio, video ili pozorišne predstave i dizajn veb stranica i profila društvenih medija, kako bi se doseglo do što je moguće većeg broja mladih. Veb stranica je dostupna na različitim jezicima, nudi niz vesti, priručnika o borbi protiv govora mržnje na Internetu, medijski materijal za širu upotrebu i deljenje, odeljak „Troll of the Month" koji ističe religijsko-neprijateljske zapise ili reči javnih ličnosti ili institucija, kao i savete za efikasno reagovanje na govor mržnje.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**
  Oba projekta koriste trenutne i savremene oblike reagovanja na govor mržnje, približavajući ih najaktivnijim korisnicima interneta. Kreativan pristup razvoju i distribuciji memova, GIF-ova, kratkih video zapisa i slično, može posebno privući mlade kojima je takva interaktivna komunikacija bliska i čini deo svakodnevne komunikacije. Satirični elementi nekih aktivnosti otklanjaju celokupan pristup od preterane ozbiljnosti i monotonije, a raznovrsnost aktivnosti osigurava širinu potencijalne ciljne publike. Umesto da se isključivo bave sadržajem mržnje, uključivanjem mladih u njihove reakcije i upotrebu materijala stvara se šira zajednica koja će se i dalje zalagati za inkluzivno medijsko okruženje kako tradicionalnih tako i novijih medijskih platformi.
  Projekat „DeTACT" pruža multidisciplinarni pristup, uz učešće aktera iz različitih sektora, a oba projekta se osim objavljivanja i prevođenja materijala na nekoliko jezika, osim postavljene evropske dimenzije, bave i nacionalnim ciljnim grupama.

- **POUKE I IZAZOVI**
  Nije identifikovano

- **FINANSIRANJE**
  Projekt „DeTACT" finansiran je iz programa Evropske unije za prava, jednakost i državljanstvo (u periodu od 2014. do 2020) u okviru Evropske komisije.
  Projekat „Get the Trolls Out" finansira Savet Europe.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Internetska stranica „Get the Trolls Out" osigurava distribuciju relevantnih i aktualnih vesti, informacija i interaktivnog sadržaja čak i nakon službenog završetka projekta, što omogućava kontinuirano uključivanje ciljnih grupa. Na platformi Twitter nedavno je objavljen priručnik o suočavaju s govorom mržnje, akteri projekta još uvek ohrabruju rasprave o temi verske mržnje

na društvenim medijima i prate aktualne događaje u svetu, na temelju kojih obrađuju oblike mržnje koji tek nastaju.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica Media Diversity Institute: *https://www.media-diversity.org/*
  E-mail: *info@media-diversity.org*
  Internet stranica projekta DeTACT: *https://detact.net/*
  E-mail: *info@detact.net*
  Internet stranica projekta Get the Trolls Out: *http://getthetrollsout.org/*
  Kontakt obrazac: *http://getthetrollsout.org/contact-us.html*

NAZIV DOBRE PRAKSE

Edukativni onlajn programi „Facing Facts“ (više država članica EU)

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  „Facing Facts“ je inovativni program za učenje na daljinu. Teme programa su nasilni incidenati motivisani mržnjom (zločini iz mržnje definisani kaznenim zakonodavstvom država članica EU) i govor mržnje na internetu i u javnom prostoru. Od početka rada 2011. godine ova edukativna inicijativa hvaljena je radi svoje uloge u osposobljavanju kadrova i zalaganju za postavljanje sistema praćenja nasilnih incidenata motivisanih mržnjom i govorom mržnje.

  Inicijativa predstavlja saradnju civilnog i akademskog sektora i institucija na lokalnom, nacionalnom ili evropskom nivou. Ciljne grupe su zaposleni na ovim temama u civilnom sektoru, aktivisti za zaštitu ljudskih prava, policija, advokati zainteresovani za bolje razumevanje ove tematike, administratori veb stranica, edukatori i drugi zainteresovani za ovo područje rada.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Portal „Facing Facts“ predstavlja partnerstvo više organizacija civilnog društva okupljenih oko organizacije „CEJI - A Jewish contribution to an inclusive Europe“[16] . Organizacije imaju komplementarno iskustvo u obrazovanju, zagovaranju i praćenju nasilnih incidenata motivisanih mržnjom te su zajednički izradile program prvog „treninga za trenere“ za civilno društvo 2011. godine. Od tada, portal „Facing Facts“ je narastao u široku mrežu saradnje organizacija civilnog društva, univerziteta i policije koja predstavlja kros-sektorski pristup praćenju pojavnosti nasilnih incidenata motivisanih mržnjom, kreiranju odgovora i promovisanju preventivnih mera.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Edukativni onlajn programi koje nudi portal „Facing Facts“ su: zločini iz mržnje (kurs za policijske službenike), praćenje nasilnih incidenata motivisanih mržnjom (za organizacije civilnog društva), praćenje govora mržnje i mogući odgovori na njega (kursevi su dostupni na engleskom, francuskom, nemačkom i italijanskom jeziku), zagovaranje u području borbe protiv govora mržnje, indikatori motivacije za identifikovanje nasilnih incidenata počinjenih iz mržnje usmerenih ka pojedincima ili manjinskim zajednicama: osobe s invaliditetom, Jevreje, LGBT, migrante i izbeglice, Muslimane, osobe afričkog porekla i Rome.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Onlajn kurs o govoru mržnje „Facing Facts“ pokrenut je u februaru 2018. godine i otad je preveden i prilagođen na nemački, francuski i italijanski, a prate ga manji, povezani kursevi, poput primera radi kurs o zagovaranju u području borbe protiv govora mržnje. Kurs naziva „Razumevanje i borba protiv govora mržnje“ je prvi onlajn kurs o temi borbe protiv govora mržnje koji na celovit i interaktivan način objedinjuje četiri temeljne celine: onlajn sigurnost,

16 Više o organizaciji CEJI i edukativnom portal “Facing Facts” dostupno je na: https://ceji.org/projects/facing-facts/

prirodu i uticaj govora mržnje, praćenje (monitoring) i kontra-govor.
Prilikom razrade sadržaja kursa, koordinator edukativnog portala Facing Facts, CEJI, intervjuisao je stručnjake iz nevladinih organizacija, medijskih kompanija i evropskih institucija, a koji su deo sadržaja ovog kursa. Na taj način je osigurana pokrivenost svih aspekata rada u borbi protiv govora mržnje i izazova.
Pristup učenju osigurava da postoji dovoljno prostora i vremena za postavljanje pitanja – kroz diskusijske forume ili onlajn uvodnike – kojima se mogu propitivati postojeće prakse i istraživati izazovne teme poput slobode govora, dezinformisanje ili odgovornosti onlajn platformi i društvenih mreža.
Format onlajn kursa je fleksibilan za promene, što dovodi do prilagođenih programa poput najnovijeg o govoru mržnje za vreme globalne krize, koji istražuje uticaj pandemije na onlajn mržnju.

- **POUKE I IZAZOVI**
  Onlajn kursevi dopuštaju fleksibilnu sadržajnu strukturu koja se može prilagođavati potrebama i interesima učesnika. Međutim, održavanje kurseva na teške teme poput govora mržnje i nasilja motivisanog mržnjom može biti izazovno budući da takva teška tematika može i odbiti polaznike. Strategija širenja na učesnike izvan nevladinog sektora je i dalje izazov koji traži stalno prilagođavanje. Očekivanja o broju polaznika moraju biti realnija prilikom planiranja budućih aktivnosti. Iz iskustva, organizovane celine s redovnim uvodnicima privući će veći broj učesnika i rezultirati njihovim većim angažmanom, ali generalno govoreći, postoji razlika u broju učesnika onlajn kurseva i nivu njihovog angažmana u odnosu na edukacije uživo. Onlajn kurs o govoru mržnje je pionirski i traži stalnu inovaciju u poređenju sa ostalim onlajn kursevima koje portal Facing Facts nudi. Razlog tome je u brzini izmene trendova govora mržnje, a koje onlajn kurs mora kontinuirano da prati i prilagođava se ne bi li adekvatno mogao da odgovori na te trendove.

- **FINANSIRANJE**
  Edukativni programi inicijative „Facing Facts“ finansirani su iz programa za prava, jednakost i građanstvo Evropske unije (Rights, Equality and Citizenship Program REC).

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Radi svega do sada navedenoga, Facing Facts onlajn kurs o govoru mržnje je projekat koji se neprestano razvija, bilo da se radi o uvođenju novih celina ili osmišljavanju novih aktivnosti koje će bolje oslikati određene izazove, poput primera radi, veze između govora mržnje i njime motivisanog nasilja. Ovaj kurs ne bi uspeo da se održi da nema posvećenog partnerstva, poput konzorcijuma trenutno okupljenog oko „sCAN“ projekta ili partnerstva „Facing All the Facts“. Tim CEJI-ja koordiniše jezičke varijante i blisko sarađuje sa organizacijom Licra[17] na francuskoj

17 https://www.licra.org/
18 https://www.zara.or.at/de
19 http://www.jugendschutz.net/

verziji kursa i organizacijama ZARA[18] i Jugendschutz[19] na nemačkoj verziji. Takođe, kontinuirano se propituje i razvija finansijski održiv model koji neće zavisiti isključivo od finansiranja iz evropskih sredstava.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica: www.facingfacts.eu.
  Kontakt osobe: Julia Mozer, zadužena za odnose s javnošću, onlinelearning@facingfacts.eu i Melisa Sonino, koordinatorka projekta „Facing Facts“, melissa.sonnino@ceji.org.

NAZIV DOBRE PRAKSE
Savet za medije (Finska)

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  Savet za medije je regulator za sve vrste masovnih medija. Osnovali su ga 1968. godine izdavači medija i novinari.

  Finski Savet za medije ima dva zadatka. Prvi je da interpretira smernice za novinarski rad i da sankcioniše kršenja tih smernica i novinarske etike. Svako može da podnese žalbu na rad određenog medija, a jedina kazna koju Savet izriče je obaveza da se u dotičnom mediju objavi odluka Saveta. Drugi zadatak Saveta je dosledna obrana slobode govora i objavljivanja.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Osmoro članova predstavlja medije. Njih bira novinarsko društvo, udruženje izdavača, udruženja političkih listova, kulturnih magazina, komercijalnih radija itd. Televizijske kuće nemaju vlastito udruženje, pa su članovi iz pojedinih nezavisnih televizija, komercijalne TV-kuće i finski javni operater Yle. To su tela koja biraju osmoro članova, a oni su uglavnom novinari ili glavni urednici. Petoro članova predstavlja javnost. Njih bira Savet na osnovu javnog konkursa. Predsednik Saveta je trinaesti član. Već duže vreme predsednik je novinar, ali ponekad je predsednik znao da bude i neko iz advokatske struke. Predsednikov mandat traje četiri godine, a članovima tri godine i pri tom se oni svake godine rotiraju, tako da postoji balans iskusnijih i manje iskusnih članova. Osim predsednika, svaki član ima zamenika, koji ima sva ovlašćenja ukoliko dotični član nije u mogućnosti da bude prisutan na sednicama Saveta.

  Po pravilima Saveta, barem dvoje članova moraju imati specifična znanja o etici ili medijima, a često učestvuju i stručnjaci sa univerziteta. Što se troje građana tiče, Savet nastoji da uključi građane koji su sposobni da raspravljaju o etičkim pitanjima, međutim oni dolaze iz različitih krugova. Takođe se trude da su među članovima Saveta zastupljene sve finske regije i sve starosne grupe.

  Savet godišnje zaprimi između 350 i 400 pritužbi, od čega oko 20% pritužbi završi na sudu. Pritužbe se rešavaju na sastancima Saveta kojih je u proseku dest godišnje.

  Glavni sadržaj u pritužbama čine neobjavljene korekcije ili nedavanje prava na odgovor druge strane, prikriveno oglašavanje ili povrede ljudskog dostojanstva, a u koje spada i govor mržnje.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Savet se bavi metodama kojima novinari stiču svoje informacije i nema zakonsku nadležnost ili javna ovlašćenja. Međutim, odluke Saveta javnost pomno prati i proučava. Svaka osoba koja smatra da je došlo do kršenja dobre profesionalne prakse u štampi, radiju ili na televiziji može na to upozoriti Savet. Savet takođe može da obradi žalbu koja se odnosi na onlajn materijal, ukoliko je materijal objavljen u onlajn medijima. Žalba se ne mora posebno odnositi na podnosioca, ali mora se dati pristanak oštećene osobe da bi se slučaj mogao uputiti u dalju proceduru. Ukoliko se Savet složi da je medij prekršio dobru profesionalnu praksu, objavljuje obaveštenje koju stranka koja krši pravila mora objaviti u kratkom roku. Ako medij koji je primio obaveštenje ne objavi ispravku, Savet će je javno objaviti. Postupak žalbe je besplatan. Većina

finskih medija potpisala je Osnovni sporazum Saveta, prema kojem Savet može direktno da rešava sve pritužbe koje se njih tiču. Pod određenim okolnostima, Savet može samostalno da pokrene istragu.
Savet je izradio smernice za novinare kojih se svi finski novinari moraju pridržavati. Cilj smernica je da podrži odgovorno korišćenje slobode govora u javnoj komunikaciji i da jača etička načela profesije. Smernice su dostupne onlajn.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**
  Gotovo sve evropske države imaju medijski savet sličan finskom Savetu, međutim, finski Savet se često smatra primerom dobre prakse. Ono je posebno široko postavljeno i reguliše gotovo sve finske medije: ne samo informativne medije, već i magazine namenje ženama, radio stanice, dečije časopise i većinu listova političkih stranaka. Ovakav model regulacije osigurava da mediji u Finskoj deluju slobodno i odgovorno u isto vreme. Čitalac odluka Saveta može steći pogrešan utisak da su mediji loši i njihov rad pun grešaka, ali u stvarnosti Savet objavljuje vrlo malo odluka u odnosu na broj pritužbi. Većina pritužbi nije osnovana i Savet ih ne uzima u razmatranje. Na primer, Savet ne razmatra pritužbe koje tumače da su nečija mišljenja pogrešna. Istraživanja pokazuju da su finski novinari izrazito posvećeni poštovanju etičkih načela struke i radi toga je kvalitet finskog novinarstva ostao izrazito visok. Greške se događaju, ali u Finskoj su novinari vrlo savesni u njihovom ispravljanju. Medijske kuće koje su potpisale načela struke ne šire lažne vesti. Istovremeno, Savet osigurava široku slobodu novinarstva. Princip je jednostavan: kada se mediji sami regulišu, vlasti i sudovi ne treba da se mešaju.

- **POUKE I IZAZOVI**
  Nije identifikovano

- **FINANSIRANJE**
  Godišnji budžet za rad Saveta iznosi 400.000 EUR od čega izdavači i novinarska udruženja učestvuju sa 80% sredstava, dok je 20% iz državnih sredstava bez uticaja na sadržaj rada Saveta.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**
  Savet postoji u kontinuitetu od 1968. godine i u svom radu je nezavisan i uspešan, a u isto vreme i prepoznat – prema istraživanjima, većina građana Finske zna za postojanje ovog mehanizma. Finska je prva prema indeksu medijske pismenosti za 2019. godinu i ima „najvišu stopu otpornosti na lažne vesti u Evropi“, a prema istraživanju Rojters instituta za 2019. godinu, u Finskoj je najviša stopa poverenja građana u mejnstrim medije u Evropi (59%).
  Pritužbe na medije po pravilu ne završavaju na sudu nego samo pred regulatorom, čime se destimuliše cenzura i građani su upoznati s ovakvim sistemom (takav model samoregulacije je vrlo sličan u celoj Skandinaviji).
  Finska nije usamljeni primer, jer i druge zemlje izuzetno visoko ocenjene po pitanju slobode medija, imaju slične modele samoregulacije. Ako novinari i mediji samoupravljaju medijskim poljem, to bitno doprinosi smanjivanju autocenzure. Posledično, gradi se i poverenje javnosti u medije, a smanjuje se prisutnost lažnih vesti i govora mržnje.
  Sve navedeno govori u prilog održivosti i uspešnosti ovog modela samoregulacije.

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica: *https://www.jsn.fi/en/Council_for_Mass_Media/the-council-for-mass-media-in-finland/* (na engleskom jeziku).
  Predsedavajući Saveta je Eero Hivonen: *Eero.Hyvonen@jsn.fi.*

NAZIV DOBRE PRAKSE

Pokret protiv govora mržnje - No Hate Speech Movement (više država članica Saveta Evrope) [20]

- **UVOD - ČIME SE BAVI DOBRA PRAKSA**

  U periodu od 2013. do 2017. godine, pod pokroviteljstvom Saveta Evrope, realizovana je najveća evropska kampanja „No Hate Speech Movement" koja je mobilisala mlade ljude, kao aktere, agente i aktiviste na borbu protiv govora mržnje i promociju ljudskih prava.

  Kampanja je bila zasnovana na uverenju da je interent javno dobro, zajednički prostor na kome se ljudska prava moraju uvažavati, a ljudsko dostojanstvo mora staviti na prvo mesto. Aktivnostima usmerenim na podizanje svesti i obrazovanje o ljudskim pravima za delovanje protiv govora mržnje i rizika koji on predstavlja po demokratiju i dobrobit mladih ljudi – podsticanje kritičkog razmišljanja, medijske i informacione pismenosti kao i razvoj i diseminaciju alata i mehanizama koji nude veštine i znanja mladima da javno demantuju, izveštavaju i preduzimaju akcije protiv govora mržnje, kampanja je promovisala slobodu izražavanja i puno učešće mladih u društvu, kako onlajn, tako i oflajn.

  Sprovedena je u 45 zemalja, sa učešćem velikog broja organizacija, aktivista i partnera uz uvažavanje specifičnih problema, kao i kulturnih i lingvističkih konteksta svake od zemalja učesnica.

- **ORGANIZATORI - KO SPROVODI DOBRU PRAKSU**

  Kamapanjom je na evropskom nivou upravljalo Odeljenje za mlade Saveta Evrope koje je deo Direkcije za demokratsko učestvovanje unutar Generalnog direktorata za demokratiju Saveta Evrope. Osim njih u menadžment tim bili su uključeni i Evropski upravni odbor za omladinu i Savetodavno veće za mlade Zajedničkog saveta za mlade i njegova Grupa za praćenje kampanje. Samu kampanju na nacionalnim nivoima sprovodili su onlajn aktivisti i ambasadori, uglavnom mladi volonteri, kao i nacionalni komiteti i koordinatori aktivnosti koji su obično uključivali omladinske organizacije i organizacije za mlade i institucije zadužene za mlade, bezbednost na internetu i ljudska prava.

  Na evropskom nivou bili su uključeni i institucionalni partneri, kao što su druge institucije i odelenja Saveta Evrope, kao i značajan broj evropskih institucija i partnera.

- **KAKO DELUJE DOBRA PRAKSA**

  Kampanja se zasnivala na dva tipa aktivnosti: edukativnim i aktivnostima zagovaranja - kako onlajn tako i oflajn.

---

20 Ovaj opis dobre prakse sačinjen je na osnovu informacija preuzetih sa https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/no-hate-speech-movement
te dva izveštaja: a) Report of the External Evaluation of the No Hate Speech Movement Youth Campaign Covering 2016-2017 and preparation process in 2015, dostupno na: https://rm.coe.int/final-report-of-external-evaluation-by-hana-bendova-jaroslav-valuch-nh/16808ec35e; b) IS THIS IT?... Evaluation Conference of the No Hate Speech Movement youth campaign – Conference conclusions, dostupno na: https://rm.coe.int/conclusions-no-hate-speech-conference-12-april-2018/16809943e2.

Krovna kampanja Saveta Evrope bila je uglavnom fokusirana na to da pruži podršku u pokretanju lokalnih kampanja, na saradnju sa nacionalnim vlastima, jačanje kapaciteta angažovanih mladih aktivista, kao i proizvodnju resursa i unapređivanje kapaciteta, veština i znanja različitih učesnika.

Na nacionalnom i lokalnom nivou, pod okriljem krovne kampanje i uz uvažavanje njenih principa, ciljeva i korišćenje resursa, implemetirane su nacionalne kampanje koje su odgovarale na specifične probleme u svakoj od država u skladu sa pojedinačnim lingvističkim i kulturnim kontekstima.

Na početku se kampanjom prvenstveno želela skrenuti pažnja na rastući fenomen govora mržnje u onlajn prostoru, njegove negativne efekte na ljudska prava i dobrobit mladih, te osigurati da se internet reguliše po principima i standardima uvažavanja ljudskih prava. Godine 2015, ciljevi i aktivnosti su orijentisani više u pravcu intenziviranja edukativnih aktivnosti, kao bi se mobilisali mladi ljudi koji će imati ulogu da sami budu, ali i da kreiraju nove multiplikatore osnovnih poruka kampanje, a manje usmerene na samo podizanje svesti.

- **DOSTIGNUĆA I KREATIVNI ELEMENTI**

  Ovo je bila prva velika međunarodna inicijativa za borbu protiv govora mržnje, i rešavanje ovog problema koja je onlajn govor mržnje posmatrala sa aspekta brige o ljudskim pravima. Bila je uspešna u podizanju svesti o samoj njegovoj rasprostranjenosti ali i rasprostranjenosti negativnih posledica govora mržnje u odnosu na mlade i društvo u celini. Kroz obrazovanje o ljudskim pravima, hiljade edukatora, omladinskih aktivista i lidera su izgradili kompetencije potrebne da se osnaže mladi da prepoznaju, izveštavaju i reaguju na govor mržnje. Hiljade mladih Evropljana, a i šire, mobilisane su da preduzimaju akcije protiv onlajn govora mržnje. Organizovane su posebne akcije (Action days) u kojima su se aktivisti i partneri mobilisali oko specifičnih problema ili solidarisali sa specifičnim grupama i pojedincima koji su bili meta govora mržnje, ili se skretala pažnja na one manifestacije govora mržnje o kojima se manje govori ili se potcenjuju. Zahvaljujući zajedničkom radu aktivsta koji su imali zajedničku misiju stvoren je jedan pozitivni oblik angažovanja i čak i identiteta za mlade aktiviste za ljudska prava koji je prevazilazio nacionalne, kulturne, društvene, verske, etničke ili organizacione granice. Ova inicijativa je doprinela i da se iznova proceni važnost medijske i informacione pismenosti u formalnom i neformalnom obrazovanju. [21]

  Efikasnost nacionalnih kampanja se razlikovala od zemlje do zemlje. Savet Evrope je odigrao značajnu ulogu u obezbeđivanju podrške lokalnih vlasti za njihovo pokretanje, a nivo i kasnije trajanje te podrške uticao je na stepen efikasnosti. U svakom slučaju, na nacionalnim nivoima izgrađene su mreže i kontakti relevantnih učesnika koji ne samo da su izneli ovu incijativu, već su otvorili i mogućnost dalje saradnje i po njenom završetku. [22]

21 Prema izveštaju sa konferencije.
22 Prema evaluacionom izveštaju

- **POUKE I IZAZOVI**

  Osnovni problemi kampanje su proizašli iz činjenice da je ona bila proizvod dobre ideje i entuzijazma SE koji se širio u velikom broju zemalja, a za koju nije jasno definisana odgovarajuća strategija, niti je obezbeđena ogovarajuća finansijska podrška.

  Učesnicima kampanje na svim nivoima nedostajala je jasna strategija kampanje - plan, sa jasno definisanim i merljivim rezultatima i indikatorima. Ni ciljne grupe nisu bile jasno definisane, te su u nekim zemljama kampanje bile usmerene na mlade uopšte, u nekim na počinioca govora mržnje, dok su ostali svoje aktivnosti usmerili ka aktivistima – potencijalnim agentima/multiplikatorima promene. Nedovoljno je bila razvijena i komunikacija, kako menadžment tima i viših instanci unutar SE, tako i komunikacija pema nacionalnim komitetima što se reflektovalo na kvalitet onlajn kampanje, posebno u slučaju Action Day aktivnosti.

  Nedostatak odgovarajuće finansijske podrške ostio se i na međunarodnom i na nacionalnim nivoima, što je ograničavalo i obeshrabrivalo rad nacionalnih komiteta. Brojne nacionalne kampanje gotovo isključivo su se oslanjale na volontersko angažovanje ljudi i omladinskih organizacija, što jeste doprinelo osnaživanju mladih, ali ne i kvalitetu i dosegu kampanje, što je opet uticalo na njen krajnji efekat i uticaj.

  Sve ovo svakao ne umanjuje uspeh kampanje, samo opominje da je za svaku akciju potrebno na vreme napraviti jasnu strategiju, sa jasno definisanim ciljnim grupama i indikatorima uspeha, i manjim brojem aktivnosti jasno fokusiranih na rezultate. I obezbediti sredstva, a u kontekstu u kojem nedostaju resursi, neophodno je vrednovanje volonterskog rada.

- **FINANSIRANJE**

  Savet Evrope je finasirao kampanju uz pomoć strateških partnera kao što su EEA Norvay Grants, strateški partneri i donacije iz Finske, kao i zajednica francuskog govornog područija Belgije. Međutim krovna kampanja nije imala ulogu da obezbedi finansijsku podršku nacionalnim kampanjama, činila je to u ograničenim slučajevima u zemljama u kojima je za to postojala hitna i opravdana potreba. Podršku nacionalnim kampanjama najčešće su pružala lokalna ministarstva i agencije, a veliki broj njih realizovan je zahvaljujući volonterskom radu mladih aktivista.

- **ODRŽIVOST I MOGUĆNOSTI ZA KONTINUIRANO DELOVANJE**

  Očekivanja da će se kampanja nastaviti i posle 2017. godine, nisu se ostvarila u najvećem zbog izostanka jasnog plana i finansijske podrške. Ono što je zaista najznačajnija zaostavština ove kamapnje jesu osnaženi kapaciteti nosilaca nacionalnih kamanja i partnerskih organizacija za borbu protiv govora mržnje i onlajn aktivizam.

  Tu je i veliki onlajn zbornik[23] sa preko 270 informativnih, edukativnih i drugih korisnih materijala razvijenih u okviru No Hate Speech Movement omladinske kampanje, koji su nastali u okviru nacionalnih kampanja ili ih je izradio SE i njegovi partneri.

---

23 Compedium of resources, dostupno na: https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/compendium-of-resources, [pristupljeno 24. maj 2020.]

- **INFORMACIJE I KONTAKTI**
  Internet stranica: *https://www.coe.int/en/web/no-hate- campaign/no-hate-speech-movement*
  Kontakt: *https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/youth-department*

ODGOVOR

ODGOVOR NA GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU
Predstavljanje dobrih praksi suprotstavljanja govoru mržnje na internetu
u Sloveniji, Srbiji i Hrvatskoj

Uz finansijsku podršku Evropske unije